

FOLKEMETEOROLOGI

ELLER

GAMLE MERKER FOR VEIR OG VEKST

VED

O. NORDGAARD

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER 1911. NR. 8

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM

1912

Forord.

Paa reiser i andet øiemed har jeg i de sidste aar benyttet anledningen til at samle endel gamle merker for veir og aarvei. Disse merker er i og for sig av interesse som folkloristisk materiale, men de er ogsaa av betydning derved, at de ialfald delvis kan betraktes som utslag av folkeerfaringer, hvis bærevidde der kan være grund til at undersøke. Meteorologien er vistnok en av de yngste av alle naturvidenskaper, men den har allikevel røtter helt op i oldtiden, og den videnskapelige meteorologi staar i et lignende forhold til folkemeteorologien som astronomien til astrologien eller kemien til alkemien. Og er det end saa, at mange av disse gamle merker kan synes latterlige for nutidsmennesker, kan der paa den anden side være andre, som er saapas erfaringsmessig begrundet, at de indeholder en realitet.

Hos os har imidlertid ikke meget været foretat for at samle gamle kulturrester av den slags, som her er tale om. Men i vort naboland Sverige er dette gjort for adskillige aar siden, og det av ingen ringere end HILDEBRAND HILDEBRANDSSON, som har været en fremragende professor i meteorologi ved universitetet i Upsala. HILDEBRANDSSONS arbeide, som er trykt i »Antiqvarisk Tidsskrift för Sverige«, 7. del, nr. 2, heter: »Samling af bemærkelsesdagar, tecken, märken, ordspråk och skrock rörande väderleken«. Samlingen gjelder hele Sverige, og der er i tillegget (l. c. s. 102) nogen faa merker fra Finland fra optegnelser i ANDERS CELCIUS' efterladte papirer. I Danmark har der saavidt jeg vet ikke været foretat nogen serskilt samling av prognostiske merker, men der findes dog en hel del av dem i E. MAU, Dansk Ordsprogskat, I, II. Kjøbenhavn 1879.

Min samling omfatter kun merker fra Nordnorge, specielt Trøndelagen, men til sammenligning har jeg fra andre landsdele engang imellem tat med merker, som jeg har fundet i aviser og bøker.

Der er mange gode mænd, som har hjulpet mig med dette arbejde. Jeg kan nevne: O. REKKEBO, Frøsta, OLE ANDREAS LØVTANGEN, Aasen, MARTIN MØE, Stjørdalen, EILERT ELLERAAS, Stod, K. WANDERAAS, Følling, LARS WAGGEN, Beitstaden, ANTON SKAR, Beitstaden, O. HUSAAS, Snaasen, JOHANNES URSTAD, Grong, EDVARD HAVNØ, Rødø, og O. NICOLAISSEN, Tromsø.

Adskillige oplysninger har jeg desuten av min far ANDREAS NORDGAARD i Stod og mange gode vink fra min ven bibliotekar THEODOR PETERSEN ved Videnskapselskapet i Trondhjem. Jeg kan ikke her regne op alle, som har været mig behjelpelig, men jeg ber baade de nævnte og de unævnte motta min hjerteligste tak for hjelpen.

1. INDLEDNING.

I sin bok om varsler og spaadomme fremholder CICERO¹, at troen paa en forutsigelse av tilkommende ting er ældgammel og fandtes baade hos assyrerne, kaldæerne, ægypterne, lilleasiater og grækere. Ifølge CICERO var det sedvane i Rom allerede under de første kongers tid at ta auspicer (varsler av lyn, fuglenes flugt, etc.). De mænd, som røgtet dette kald, benævntes augurer. Senere fik romerne ogsaa haruspekser (indvoldstydere), efterat romerne hadde lært haruspicien, som CICERO betegner som en etruskisk videnskap. Desuten var der i Rom andre professionelle spaamænd og sandsigere, som befattet sig med »afsindsdevination«, drømmetydning, osv. Ved siden av disse ting begyndte der allerede paa CICEROS tid at dannes en varselslære, som var basert paa mere direkte naturiakttagelse. Den lærde romer skriver saaledes om prognostica (veirvarsler) og anfører som tegn paa et kommende uveir, at »der sker en sælsom svulmen i havet«. Den omstændighet, at en ualmindelig høi vandstand bebuder havveir, er et varsel, som har sin gyldighet den dag idag.² Om disse og lignende ting sier CICERO, at han »ikke rigtig kan gjennomskue sammenhængen ved de omtalte storm- og regnvarsler, men deres betydning og virkning er noget, som jeg anerkjender, véd og maa sande.³ Denne setning skulde man tro var skrevet av en dannet mand i vore dage, og ikke for ca. 2000 aar siden.

At de mænd, som befattet sig med at tyde fremtidsrunerne, ikke altid var populære i keisertidens Rom, synes fremgaa derav, at der i begyndelsen av TIBERIUS' regjering blev fattet senats-

¹ De Divinatione. Utgit og fortolket av WALDEMAR THORESEN. Kjøbenhavn, 1894. Oversættelse ved samme utgiver fra 1892.

² Se ogsaa STRØM, Søndmørs beskrivelse, I, s. 429.

³ VALDEMAR THOTESENS oversættelse, s. 12.

beslutninger paa grund av »matematikernes og magiernes« fordrivelse fra Italien.¹ En lignende senatsbeslutning paa grund av matematikernes fordrivelse blev fattet under KLAUDIUS.² Efterhaanden synes ogsaa haruspekslæren at være kommen i forfald, ti i et foredrag i senatet klager keiser KLAUDIUS over, at man i skjødesløshet glemmer Italiens ældste videnskab, og han advarer mot, at man i gode tider forsømmer de hellige skikke, som med fordel kan bruges i de onde dage. Resultatet blev en senatsbeslutning om, at pontificerne (prestekollegiet) skulde fastslaa, hvad der burde bibeholdes av den gamle indvoldstydningsslære.³ De onde dage uteblev heller ikke under KLAUDIUS, der indtraadte kornmangel med hungersnød, og i saadanne tider saa folket sig om efter varsler. Der manglet heller ikke paa saadanne. Som et undertegn blev det saaledes opfattet, at ulykkesfugle satte sig paa Kapitol.⁴ Noget godt tegn var det heller ikke, at folk benyttet kaldæer til at efterforske keiserens endeligt.⁵

Ifølge CICERO vet vi, at romerne tok varsler av levende dyr og planters forhold. Dette synes i end høiere grad at ha været tilfældet hos de gamle germaner, om hvilke TACITUS erklærer, at de holdt paa tegnsutlægning og lodkastning mere end andre folk.⁶ Av den samme romerske forfatter faar vi høre, at germanerne benyttet hesten som spaadomsdyr. I sine tempelindhegninger holdt de hvide heste, som var fri for arbeide og paa en maate indviet til spaadomstjenesten. Og det later til, at det iser var hestenes knegging og snøfting, som blev tat i betragtning. I denne forbindelse har det ogsaa sin interesse at vite, hvilke dyr det var, som ansaaes for hellige hos de gamle germaner. Hellige dyr var: hesten, koen, ulven, ørnen og raven. Som lykkesfugler ansaaes endvidere: duen, svalen og storken, og som ulykkesfugler: uglen, skjuren og kraaken.⁷ Foruten hellige heste hadde ogsaa germanerne et orakel av hellige kvinder. I aaret 58 f. KR. stod germanerhøvdingen ARIOVIST i spidsen for en vældig hær likeoverfor JULIUS CÆSAR i nærheten av det nuværende Belfort i Elsass. De ovennævnte prestinder var ved at lytte til flodernes brus og iaktta deres hvirvler komme til det resultat, at man ikke burde indlate sig i kamp, før nymaanen stod op. CÆSAR, som hadde faat nys herom, angrep ufortøvet

¹ TACITUS, Annaler, II, 32.

² TACITUS, Annaler, XII, 52.

³ TACITUS, Annaler, XI, 15.

⁴ TACITUS, Annaler, XII, 43.

⁵ TACITUS, Annaler, XII, 52.

⁶ TACITUS, Germania, 10.

⁷ Se RECLAMS klassikerutgave av TACITUS' Germania ved dr. MAX OBERBREYER, s. 59.

og seiret.¹ Dette viser ialfald, at paa germansk omraade blev der allerede i aarhundredet før KRISTUS tat varslers av flodernes brus, hvorved vindretningen kom med i spillet, samt av flodernes hvirvler.

Det vil fremgaa av denne korte fremstilling, at forskjellige slags varslers kan følges langt tilbake, og at romerne hadde prognostiske veirmerker allerede paa CICEROS tid. Ogsaa hos vort folk er visselig enkelte merker for veir og aarvei meget gamle. Men da en stor del av de saakaldte merkedage er kirkelige festdage, er det vel rimelig, at mesteparten av de til disse dage knyttede merker og varslers ikke er eldre end kristendommens indførelse i landet. Det første eksempel, jeg hittil har fundet paa forutsigelsen av veiret, er ogsaa fra OLAV DEN HELLIGES tid. Det fortælles om hans hirdbiskop SIGURD, at han i Sogn døpte islændingen TORE FARMAND, som der bygget et handelsfartøi, og viede hans skib. TORE reiste tilbake til Island og da han senere blev lei av at seile, hug han skipet op og satte stavnstokkene (brandar) over sin utdør. Disse utmerket sig derved, at de var veirspaaende (veðrspáir), idet den ene tutet for søndenveir og den anden for nordenveir.²

Det er mulig, at der i den hedenske tid hadde fæstnet sig visse tegn og merker til midtvintersblotet, ialfald er det sikkert, at der til julefesten meget tidlig knyttedes forestillinger av prognostisk art. I et pergamenthaandskrift fra det 14. aarhundrede har man en saakaldt juleskraa, som i oversættelse lyder saaledes³: »Falder juledagen paa en søndag, blir vinteren god, vaaren regnfuld og sommeren tør med god sauavl, megen voks og honning samt fred overalt.

Falder juledagen paa en mandag, blir vinteren maadelig, vaaren god, sommeren regnfuld, men med megen vin.

Falder juledagen paa en tirsdag, blir vinteren kald og sommeren vaat med fare for frugtsommelige kvinder og fald blandt høvdinger.

Falder juledagen paa en onsdag, blir vinteren haard og vaaren kald. Det blir ikke meget av vin, voks og honning, og mangel overalt.

Falder juledagen paa en torsdag, blir vinteren saa som saa, vaaren regnfuld, men sommeren bra med megen og god vin.

Falder juledagen paa en fredag, blir vinteren haard, vaaren og sommeren god.

Falder juledagen paa en lørdag, blir vinteren haard og vaa-

¹ PLUTARCH, CAJUS JULIUS CÆSAR, 19.

² Landnámabók, III, 19; Grettis saga, kap. 38.

³ Norges gamle love, 4. b., s. 489. Se ogsaa samme bind, s. 505—506.

ren regnfuld, mange storfe, sauer og gamle mænd skal dø og mange ildebrande spørges«.

Indholdet af nævnte juleskraa har jeg tat med i sin helhet, fordi man her har for sig de eldste kjendte prognostiske merker for veir og aarvei i vort land. Reglerne i den gamle juleskraa kommer igjen i noget forbedret skikkelse i de eldste utgaver av den saakaldte bondepraktika. Av denne bok eier Videnskaps-selskapets bibliotek 4 utgaver. Den første er trykt i Kjøbenhavn 1694, den anden er fra 1760, trykkested ikke angit, den tredje er trykt i Kristiania 1848 og den fjerde paa Lillehammer 1853. I de to første utgaver (1694, 1760) findes i vercificeret form den gamle juleskraas merker, men de er sløifet i utgaverne fra 1848 og 1853. Formentlig hadde man da faat tilstrekkelig erfaring for, at merkerne ikke holdt stik. Derimot er der i den eldste utgave av bondepraktikaen andre »julemerker«, som gjen-taes i de senere utgaver. I utgaven fra 1694 antydes julemer-kernes princip paa følgende maate:

»Hvad veir det ganske aar skal faa
det merker de tolv dage alene,
fra juledag til den tolvte dag, vi mene.
Likesom veiret paa hver dag monne ske,
saa skal det blive, det skal du se,
udi den maaned, som hannem hører til,
som jeg dig her nest efter lære vil.«

En betegnelse for veiret i de 12 juledage blev almindelig skrevet med kridt under loftet (julemerkerne).¹ Efter de 12 jule-dage kom der 6, som ogsaa regnedes for merkedage. Og man oppfattet det saa, at veiret formiddagen paa den 13. juledag skulde svare til veiret i januar, eftermiddagsveiret til veiret i februar, etc. Hvorledes knuten løstes, naar de to slags jule-merker blev motstridende, er ikke forklaret i den gamle veirbok.

Juledagene og julenætterne med blev ordentlig utnyttet i veir-spaadommens tjeneste, ti foruten de nævnte merker, hadde det en serskilt betydning, om der skinnet sol paa de 12 første jule-dage, eller der blæste en sterk vind i de 12 julenætter. Hvis der f. eks. blev haard blæst den anden julenat, varslet det om, at

»Det aar bliver ikke megen vin,
derfor skal øllet være drikken din.«

Endvidere var der i den omtalte veirbok forskjellige »andre almindelige skjønne bonderegler«, som ogsaa gjentaes i Lillehammer-utgaven av 1853. Det er varsler av solen, røde skyer, morgenrøden, hester og hunder, svaler og padder, osv.

¹ TROELS LUND, Dagligt liv i Norden, b. 7, s. 49.

Om padderne heter det saaledes:

»Naar padderne om morgenen meget mon skrige,
da faar vi en stor regn visselige.«

Dette merke kan tilbakeføres helt til CICERO, som skriver:

»Ogsaa I bliver tegnene vår, I ferskvandets døtre!
naar I med lydelig røst stemmer i til en ørkesløs kvækken
og vækker uro i bække og kjær med de skurrende toner.«¹

Flere av de saakaldte bondemerker har en stor utbredelse, og fester vi oppmerksomheten ved, at f. eks. merket om padderne kvækken om morgenen kan tilbakeføres til den ciceroniske tid, vil man forstaa, at merkerne likesom eventyrene har foretat store vandringer. Og det er greit, at det nysnevnte merke ikke kan være resultat av nordisk folkeerfaring eller kombinationsevne. Det maa være indplantet av latinkyndige mænd, og idetheletat kan man vistnok si, at en flerhet av merkerne er fremkommet ved et samarbeide mellom folket og geistligheten. Alle slike merker har sin verdi til belysning av folkets opfatning og tenkesæt gjennom tiderne, men der er selvfølgelig ikke saa faa, som vi finder er slet fundert eller likefrem latterlig. Naar der f. eks. i den gamle veirbok anføres som et varsel for regn, at bondekonerne brænder grøten under kokningen, saa er det jo let at forstaa, at der umulig kan være nogensomhelst forbindelse mellom de to ting. Likeledes maa kausalforbindelsen være yderst problematisk i et gammelt merke fra Stavanger amt, som lyder saaledes:

»Naar de røde (☉: officererne) gir til de fattige, bebuder det en streng vinter.«²

Endskjønt dette merke utvilsomt ikke var av nogen betydning som prognosticum for vinteren, fortæller det ialfald os, at officererne dengang ikke var meget gavmilde. Dette merke har ogsaa et lokalt eller nationalt tilsnit, og i det følgende vil vi finde eksempler paa merker, som i end høiere grad kan karakteriseres som stedeagne. I Grong har man f. eks. et merke, som lyder saaledes:

»Suser det meget i Tømmeraasfossen og ellers i Sanddøla om sommeren, da er veiret ikke trygt, og helst blir det da riktig stridregn.«

Endskjønt dette er et lokalmerke, leder det dog tanken hen paa de germanske prestinder, som i aaret 58 f. Kr. tok varsler av flodernes brus og hvirvler.

Mit maal er imidlertid ikke en komparativ gjennomgaaelse

¹ WALDEMAR THORESENS overs. av De divinatione, s. 11. Kjøbenhavn, 1892.

² DE FINE, Beskrivelse over Stavanger amt, 1745. Norsk magasin, 3, s. 237.

av merkerne. Dertil har jeg heller ikke tilstrekkelig viden. Hensigten har kun været at samle dem, mens der endnu var tid.

2. MERKER FOR VEIR OG AARVEI KNYTTET TIL BESTEMTE DAGE, MAANEDER ELLER AARSTIDER.

Motto: Hvad som levde i folkemunde
bør ikke gaa tilgrunde.

1. Naar storm, regn eller snefok tar av efter messmund (kirke-
tid), blir veiret godt de følgende dage. (Tromsø).
2. Torsdagskveld spaar fredagsvær, og lørdagen blir det enten
vær' eller ber'. (Stod, Beitstaden, Tromsø).
3. Der er ingen lørdag, uten vi ser solen. (Beitstaden).

For ukedagenes veir har E. MAU¹ følgende kombination:

»Søndags veir til messe
er mandags veir til visse;
mandags veir til middag
er ukens veir til fredag;
fredags veir er søndags veir,
lørdag har sit eget veir
og solen skinner hver lørdag.«

I Hallingdal heter det:

»Fredagen e 'ki vikunn lik«,
og »laurdags regn vara 'ki te sundags messe.«²

4. Er det koldt i januar, skal det bli koldere i februar og en
kort tid endda koldere i mars. (Beitstaden).
5. Kold vinter gjør en varm sommer. (Stod, Beitstaden, Grong).
6. Trettandags (13. dag i julen) tõi er bedre end 100 las høi.
(Stod, Beitstaden, Snaasen, Grong).

I en av opgaverne fra Stod heder det forøvrig 30 las
istedetfor 100, hvilket er nærmere det tal, som benyttes i
Vesternorrland i Sverige, hvor man sier: Trettandags tõi
bättre än 20 lass hö.³

I Elverum sies der: »Ser man mange stjerner paa him-
melen trettandagen, skal det bli en god børsommer.«⁴

7. Tore med sit blanke skjeg
lokker barna utom vegg.
Gjøa med sit stygge skind
jager barna ind. (Beitstaden, Tromsø).

¹ Dansk ordsprogskat, II, s. 528.

² I. E. NIELSEN, Søgner fraa Hallingdal, s. 84.

³ HILDEBRANDSSON, Saml., s. 35.

⁴ S. NERGAARD, Segner fraa Elvrom, s. 179.

Thorre og Gjø er gamle maanedsnavn. Ifølge P. A. MUNCH¹ svaret Thorre til tiden $13/1-11/2$ og

Gjø » — $12/2-13/3$.

Et lignende rim kjendes fra Elverum.²

Ifølge VISTED ansaaes Paalsmesse (25. januar) at være en av de store merkedage, som »endog brøt alle julemerker.« NERGAARD anfører ogsaa fra Elverum, at hvis solen paa denne dag skinner saa meget, at man faar tid til at sadle en hest, skal aaret bli godt.

8. Der er antydning til, at den 25. januar ogsaa har været merkedag i Trøndelagen, ti KARL BRASET³ anfører fra Sparbu, at den 25. januar kaster Vorherre den første varmestein i jorden.
9. Januar skal brynn' (vande eller gi drikke) hanen paa fjøsbruene og februar oxen. (Beitstaden).

Meningen maa vel være, at kommer der litt regn i januar, blir det mere i februar. Dette stemmer ogsaa med et merke fra Elverum⁴, hvor det heter: »Er det saameget godveir ved det andet maanedsnø efter jul (Tørny), at man kan vande hanen ved dørstokken, kan man vande oxen ved grindstolpen paa Gjø«. Men godveir paa Tørny ansaaes i Elverum for ikke at være noget godt merke, ti et gammelt ord sa:

»Tøre tõi, frøsi kønn aa røti høi«. Dette ordtak synes forresten at ha en stor utbredelse. Det lyder i de trondhjemske bygder:

10. »Kjynnesmess (kyndelsmesse, 2. februar) tõi, frøssi koinn aa rotti høi«. (Frosta, Inderøen, Stod, Beitstaden, Snaasen, Grong).

I Vesternorrlands län i Sverige heter det:

»Kyndelsmess' tõi fruset korn och ruttet hö«.

(HILDEBRANDSSON).

I Finland:

»Kyndelsmess-tõi, mången mans nöd«.⁵

Ogsaa i Danmark var kyndelsmesse en viktig merkedag.⁶ I Elverum sies, at paa kyndelsmessedagen vender bjørnen sig i hiet. (S. NERGAARD).

11. Kyndelsmesskorpene skal være midt i sneen. (Beitstaden). Dette stemmer med et uttrykk fra Elverum: Den bar-

¹ Se VISTED, Vor gamle bondekultur, s. 176.

² S. NERGAARD, l. c. s. 179.

³ Øventyr og Sagn, s. 226.

⁴ S. NERGAARD, Segner fraa Elvrom, s. 179.

⁵ HILDEBRANDSSON, Saml., s. 103.

⁶ E. MAU, Dansk ordsprogskat, 1. bind, s. 580.

- naalen, som falder i skogen kyndelsmess, skal komme til at ligge midt i sneen om vaaren. (S. NERGAARD).
12. Blæser det paa blaasmessedagen (Blasiusmesse, 3. februar), blir det en stormfuld vinter. (Frosta, Beitstaden).
13. Ved Peters stol (Per varmestein, 22. februar) kommer den første varmestein i jorden, saa is og tæle smelter. (Tromsø).
I Sparbu sa man, at den 22. februar kastet Vorherre den 2. varmestein i jorden.¹
14. De gamle i Stod var glade, naar de saa den første soldraape (takdryp) allerede i februar, ti det varslet en tidlig vaar, mente de. I Beitstaden sa man ogsaa, at der skal gaa 9 uker fra den første soldraape sees og til saatid.
15. Som veiret er Tamperdagen (4. mars) skal det bli et fjerdingaar. (Beitstaden).
16. Sner det d. 5. mars, skal det komme sne i kornstauren om høsten. (Snaasen).
17. Er det mildveir paa Gresmessedagen (Gregusmesse, 12. mars), vil hele aaret bli godt. (Frosta).
I Elverum heter det: »Drypper 3 draaper paa nordsiden av kirketaket Gregorsmess (12. mars), blir det god vaar«. (S. NERGAARD).
18. Ved Gregusmesse (12. mars) kommer kjelden efter den gamle regle:
»Gregus messedag,
om kjelden saa skal gaa med stav,
skal han være i hvert et snag«. (Tromsø).
19. Sner det i skrinene til markedsmanden (Levanger marked i mars), vil det komme sne i kornstauren om høsten. (Stod, Grong).
Paa Stodbygmaal:
»Snø e i skrina aat martnamainna,
vil e legg snø i koinstaurn om hausten«.
Paa Grognmaal:
»Ner de snøa ti jamtsklinna², saa snøa e ti koinnstaurn om hausten.«
Dette merke kan ikke være ældre end Levanger markedsoprettelse. Den første antydning til Levanger marked findes i et brev av 2. mars 1473, men stedet som markedsplads er utvilsomt meget ældre.³
20. Saa megen sne som det er paa hustakene ved Marimess

¹ KARL BRASET, Øventyr og sagn, s. 226.

² Levangers marked besøktes meget av jemter, som man i trønderske dialekter kalder jamter.

³ AMUND HELLAND, Nordre Trondhjems amt, II, s. 7.

(25. mars), saa megen sne skal det være paa jorden ved korsmesse (3. mai). (Snaasen, Grong).

Saa megen sne, som det er paa takene ved Marimess, saa meget ligger paa bakken ved sommermaal (14. april). (Stod, Beitstaden).

21. Fryser det ved vaarfrumess (25. mars), saa fryser kornet om høsten. (Stod).
22. Er det mildveir paa vaarfrudagen, blir det en mild vaar. (Tromsø).
23. Saalænge som bækkene skraaler før Marimess, saalænge vil de tie stille efter korsmesse. (Frosta, Beitstaden, Snaasen).
I Følling sogn i Stod sies: »Hvis ikke bækkene silrer og rinder mellem 14. og 25. mars, saa rinder de heller ikke mellem sommertallene (14. og 25. april).
24. Fryser det sommermaalsnatten (natten til 14. april), fryser det i 40 nætter bakefter. (Tromsø).
25. Som veiret er ved sommermaal (14. april), skal det bli i 3 uker. (Beitstaden).
26. Kommer der sne paa son.mermaalsdagen (14. april), vil der endda bli 9 ganger sne om vaaren. (Frosta).
27. Gresmess tøi (23. april) er bedre end 100 las høi. (Frosta).
28. Som veiret er skjertorsdag skal det bli til KRISTI himmelfartsdag. (Beitstaden, Stod, Snaasen, Grong).

Man sier hæltoosdan (tykt l) istedetfor KRISTI himmelfartsdag, og en av mine meddelere har oppfattet ordet som helgtorsdagen. Efter uttalen maa hæl nærmest opfattes som halv og ikke som helg, som i dialekterne heter hæl g (tykt l), men det tør hende, at hæl g i tidens løp er avslitt til hæl.

29. Langfredags sne gjør en varm sommer. Eller: Saamange sneklatter det falder paa langfredag, saamange kleg blir det den følgende sommer. (Frosta, Stod).

Det er ikke rimelig, at saadanne veirmerker skulde være ensartet over hele landet. I Sætersdalen f. eks. var ogsaa skjertorsdag og langfredag merkedage, men der var opfatningen saa, at hvis de nævnte dage var solveirdage og himmelen klar, blev det skinaar.¹ I Stod var forøvrig skjertorsdagsveiret merke for sommeren og langfredagsveiret for høsten.

30. Hvis solen paa skjertorsdag skinner saapas længe, at man faar tid til at sadle en hest, blir det et godt aar. (Beitstaden).

Dette merke er i Stod knyttet dels til helgamess (1. no-

¹ JOHANNES SKAR, Gamalt or Sætersdal, IV, s. 137.

vember), dels til St. Peters stol (22. februar). I Grong er ogsaa dette merke knyttet til Peters stol. I Snaasen sier man: »Naar sola fe skjinn om helgemesdan saalæng, at ein kann sal' en hest, ska det bli godt aare, som kjem.« Her er det altsaa et merke for det følgende aar. I Sparbu har man ifølge KARL BRASET¹ det ordtak: »Skjinn sola saa mykkjy at du kann sal' ein hæst føsst augustin (1. august) kann aare enno ræt sæg«.

Ifølge S. NERGAARD er det samme merke i Elverum henlagt til 25. januar.

31. Som veiret er 5. paaskedag skal det bli de følgende 5 uker. (Frosta, Aasen).

I Beitstaden heter det: »Som veiret er i paaskeuken, saaledes skal det bli i 5 uker.

32. Det gresset, som gror før sommertal (25. april), fryser bort igjen. (Stod).

Stod er jo en indlandsbygd med sen vaar i almindelighet. D. 25. april var den store gangdag, da presterne gik om paa marken for at nedbede velsignelse over avgrøden.

33. Som veiret er den 3. sommerdag (27. april), vil det bli i 3 uker. (Stod).

34. »Ho Aprila-møi vil ha et las høi, faar ho ikke lasset, saa vil ho ha bøla (tyk l), faar ho ikke bøla, saa vil ho ha fanga tre, faar ho ikke fanga tre, saa jager ho manden paa døra med alt sit fe«. (Tromsø).

Denne regle sikter til det urolige veir i april maaned, hvorav følger, at der kan være liten bjerging at finde ute for kreaturene, men sauene kan dog i regelen klare sig. Derfor har man ogsaa i Stod og Snaasen et ordtak: »Aprila ska fyll saurauva«. I Sætersdalen: »Aprille ska sauinn i reinann trille«. ²

35. Saamerker. Naar aakerloa (heilo, *Charadrius apricarius* LIN.) kommer om vaaren sier a: Op i auni, op i auni! (Op i aunet!), og naar man skal begynde at saa, synger a ut: Saati, saati! Dette har jeg hørt i Stod, men det er sikkerlig et utbredt merke. JOHANNES SKAR fortæller fra Sætersdalen: »Saagauken sa til, naar dei skulde saa. Saati, saati! sa han og gol utan ende«. ³ Paa Frosta ansaaes det at være den rette saatid ved St. Halvarsdag (15. mai), og i Beitstaden mente man, at det vilde gaa 9 uker fra den første soldraape (takdryp) saaes, til saaningen skulde begynde. Det er et

¹ Øventyr og Sagn, s. 231.

² JOHANNES SKAR, Gamalt or Sætesdal, IV, s. 175.

³ Gamalt or Sætesdal, IV, s. 135.

andet ord paa Frosta, at man ikke skal saa, før sneen paa Forbordsfjellet er saa stor som en ko.

I sydost for Levanger ligger et fjeld, som rager høit op over omgivelserne. Det heter Haarskallen og angies paa rekt angelkarterne. ha en høide av 735 m. Det sees ogsaa godt fra Inderøen, hvor man om vaaren følger snesmeltningen i fjeldet. Naar sneen er svunden ind saameget, at der er to flekker igjen, som ligner en rive og en skjorte, er der tid at saa paa Inderøen. Lignende merker findes i mange bygder. JOHANNES SKAR sier fra Sætersdalen: »Naar fonnerne i Slystøsskaret var saa store som kalver, saadde de paa Austad. Saasnat bjørken lyste i Rystadaasen, saadde de paa Rysstad.¹ I Beitstaden har man til merke, at man skal ikke saa, før man ser korsen i Follaheia og skjorta i Sparbufjellom.

36. Gauksmessedagen (1. mai) maatte man ta varsel av. Hørte man gjøken først i syd, var det saagauk og det spaadde et godt kornaar, i vest, viljegauk, og alting vilde gaa efter ønske, i nord, naagauk, hvilket spaadde sorg, i øst, liljegauk, man vilde bli lykkelig gift. (Frosta).

I Elverum var gaukdagen d. 12. mai. Fik man høre gjøken paa fastende hjerte den første gang, var det et godt tegn. Ifølge et gammelt ord var:

Nord, lusgjøk, eller: Nordgjøk er lusgjøk,	
øst, sorggjøk,	østaggjøk er trøsteggjøk,
syd, pengegjøk,	sydggjøk er pengegjøk,
vest, glædegjøk,	vestaggjøk er bedsteggjøk. ²

37. Hvis gjøken galer i tom kvist (uløvet skog), blir det uaar. (Aasen, Frosta, Stod, Grong).

Paa Frosta sies ogsaa: Naar gjøken galer i tom kvist, blir det meget tomkorn. Det samme har jeg hørt i Stod.

I Tromsø amt hadde man den opfatning, at naar gjøken gol i sort skog, vilde mange uekte barn bli født. Det samme merke har man i Smaaland (HILDEBRANDSSON). Det kan stilles i klasse med et merke fra Skaane: »Når den första snön faller i smutsen, bådär det många jungfrurs fall«.³

I Elverum: »Galer gjøken i svart kvist, spaar den en laak sommer. Der sagdes ogsaa, at gauken galer saalænge utover sommeren til den ser den første høisaate. Hermer man efter gauken, blør den sig ihjel. Man finder blodet paa bjerkeløv, som tildels er rødt. (S. NERGAARD).

¹ Gamalt or Sæterdal, IV, s. 135.

² S. NERGAARD, Segner fraa Elvrom, s. 180.

³ HILDEBRANDSSON, Saml., s. 99.

Det samme ord om herming efter gjøken har jeg hørt i Stod.

38. Til korsmesse (3. mai) skal kreaturene være fremfødd. (Tromsø).

I Elverum regnes buskapan at være fremfødd ved Halvorsokk (15. mai). Da skulde saubjelden sættes paa. Sammenlignes stedernes beliggenhet med de angivne tider, faar man en ganske god opfatning av forskjellen mellem sjøklima og indlandsklima.

39. Ved St. Halvarsdag (15. mai) maatte man saa kornet paa Frosta.
40. Er det koldt Eriknætterne (natten til og efter d. 18. mai), fryser kornet om høsten. (Grong).

Ogsaa i Beitstaden regnes natten til d. 16., 17. og 18. mai at være frostnætter, hvorav varsel skal takes. De tilsvarende frostnætter om høsten er natten til 16., 17. og 18. august. Og man hadde det merke, at kom der ingen frostnat om vaaren, vilde man faa alle tre om høsten. Kom alle 3 om vaaren, blev der ingen om høsten, kom 1 om vaaren, vilde der være 2 igjen til høsten, og kom der 2 om vaaren, vilde der kun komme 1 om høsten.

I Sverige er 18. mai likeledes en merkedag. Der sies: »Når Erik (18. mai) ger ax, ger Olof (29. juli) kaka«. (HILDEBRANDSSON).

Den 22. mai kaldtes paa enkelte steder bjørnevaak¹, fordi bjørnen da vaagner og rusler ut av hiet, men dette navn har jeg ikke hørt i det trondhjemske.

41. Er det koldt i pinseuken, blir det en varm og god sommer. serlig hvis det er koldt pinselørdagen. Men er det varme og solskin i pinseuken, blir det en kold sommer og uaar. (Beitstaden).
42. Kold mai gjør en varm sommer, eller: Mai kulde gjør bondens lader fulde. (Stod, Snaasen).
43. Er det regn paa Jonsokdagen (24. juni), blir høsten regnfuld. (Frosta).
44. Syftesok (2. juli) kaldes i trønderske dialekter siktesmess. »Paa siktesmessdagen rider kleggen brudgom«. (Frosta).

Er det meget regn paa siktesmessdagen, blir det en regnfuld slaataann. (Aasen).

Paa siktesmessdagen gik man i akeren og satte en vidjekvist og en olderkvist i kors for at sikte eller syfte akeren fri for ugres. (Aasen).

¹ VISTED, Vor gamle bondekultur, s. 175.

45. St. Sunnivas dag (8. juli) var merkedag paa Frosta, hvor det het:

»St. Sunnivadagen tør
gjør akeren kort og skjør«.

Den 8. juli var ogsaa St. Kjelds dag. KJELD var en dansk helgen, Viborgs skytshelgen.¹

Den 10. juli var St. Knuts dag efter Kong KNUT DEN HELLIGE, Danmarks landshelgen.

I en gammel regle heter det:

»KJELL fut og kong KNUT
driver bonden med ljaeen ut«.

I Småland (Sverige): »Canut kör bonden med lian ut«.
(HILDEBRANDSSON).

Jeg har vistnok ikke hørt ordtaket i denne form i det trondhjemske, men for den 10. juli sa man paa Frosta:

»Paa KJELL fut
maa slaattekarene ut«, og
»St. KNUTS tørke
gjør bondens tanker mørke«.

Bonden blev trist i hu formentlig av den grund, at straks slaatten hadde begyndt, var solskin og tørke ikke ønskeveir.

46. Den 20. juli var St. Margaretas dag. Om denne sa man paa Frosta:

»St. Margaretas regn gjør nøtterne faa
og kjernerne i dem smaa«.

VISTED kalder d. 20. august Margit Vasaus, men dette navn har jeg ikke hørt i det trondhjemske, hvor man forøvrig ved denne tid hadde følgende merkedage:

23. juli. 1ste hundedad,
24. — 2den hundedad,
25. — Jakob Vaathat,
26. — Anna Vasaus,
29. — Olsok.

Til ovennævnte dage knytter sig forskjellige merker.

47. Gaar hundedagene ind med regn, saa gaar de ut med solskin, gaar de ind med solskin, saa gaar de ut med regn. (Beitstaden, Snaasen, Grong).

I Elverum sies, at hunddagene »gaar ind med regn og utatt med væte«. (S. NERGAARD).

48. Som veiret er de tre første hundedage (23., 24., 25. juli), skal det bli i 3 uker. (Beitstaden).
49. Det veir vi har 3. hundedad, faar vi i 3 uker. (Stod, Grong).

¹ VISTED, Vor gamle bondekultur, s. 170.

50. Som hunden falder ind (23. juli), skal veiret bli i 2 uker. (Frosta).

51. Som veiret er paa syvsoverdagen, skal det bli i 7 uker. (Frosta, Stod, Beitstaden).

Samme merke paa syvsoverdagen har man ogsaa i Elverum (S. NERGAARD).

52. Er Olavsdagen vaat, vil bonden høste med graat. (Frosta).

53. Som karven (*Carum carvi*) er ved Olsok, vil havren være ved Barsok (24. august). (Frosta).

I Stod sier man: »Som karven moës, vil hagrinn moas«.

Olavsdagen er ogsaa i Sverige en merkedag, f. eks. i Jemtland, Vestergötland og Smaaland. (HILDEBRANDSSON).

I Smaaland hadde man ifølge HILDEBRANDSSON det mundheld: »OLOF ger kaka, när ERIK (18. mai) gifvit ax«. Og paa Gotland nyter man den dag idag »St. Oles kaka«. ¹ Fra mange steder i Norge har man levninger av Olavsdagen som merkedag. Saaledes taler man i det bergenske om »Olsokrøyta«, hvormed menes det vedholdende regnveir, som ofte indtrær ved Olsoktider. I Ryfylke og paa Jæderen har man betegnelsen »Olsokflaumen«. Paa Søndmør mener man, at slet veir paa Olavsdagen spaar en daarlig eftersommer, osv. ²

54. Som veiret er den 1. august, skal det bli i 3 uker. (Stod).

Ifølge KARL BRASET ³ hadde man i Sparbu det merke, at hvis solen skinnen saalænge den 1. august, at man fik tid til at sadle en hest, kunde endnu aarveien rette paa sig. Til 1. august som merkedag knyttet sig i Stod følgende sagn: St. Peter sat i fængsel. En dag kom keiseren til ham i guld og kostbare klær. Keiseren spurte: Kjender Du noget verdifuldere end mig? St. Peter svaret: »Fjorten dages godveir i august tror jeg er verdifuldere«. Keiseren maatte indrømme rigtigheten herav, og St. Peter slap fri. Den 1. august kaldes paa enkelte steder i landet Pævinkel, som er en forvanskning av Peder og vincula, lænker. Kaldes ogsaa tildels Peder vindfældsdag, som muligens kan bero paa, at vincula er opfattet som vind-kula.

I Vestergötland har man samme merke som i Stod. Der heter det:

»Regnar det Petri-Fäng,
blir det allt tre-wecke-regn«.

(HILDEBRANDSSON).

¹ KRISTIAN BING, Norsk tradition om Middelalderens Olavsfest. Skrifter utg. av Bergens historiske forening, 8, nr. 6, s. 5.

² KRISTIAN BING, l. c. s. 7.

³ Øventyr og Sagn, s. 231.

Den 10. august, Larsok, har saavidt jeg vet ikke været merkedag i de trønderske bygder. Derimot har den paa andre steder været regnet som saadan, ti VISTED¹ anfører, at var luften den dag tyk, blev vinteren vaat, og denne dags eftermiddag spaadtes vinterens veir før kyndelsmesse.

Den 24. august kaldtes Barsok, og som før nævnt skulde havren ved Barsok ha samme grad av modenhet som karven ved Olsok.

55. Er kvernknarren (1. september) tør, vil det bli smaatt med møllevand om høsten. (Frosta).
56. Veiret paa maanedsdagen (1. september) skal vare til Mikkelmess. (Snaasen).
57. Saalænge før Mikkelmess (29. september) som sneen viser sig i fjeldene, saalænge efter Mikkelmess skal kreaturene kunne gaa ute. (Snaasen).

VISTED anfører for Mikkelsdagen: »Saa længe rimfrost indtraf før Mikkelsdag, saa længe trodde man det skulde rime og fryse efter 1. mai«.

58. Septemhern kroner aaret. (Stod).

Den 7. oktober var helliget Birgitta (Brita) fra Sverige. Denne dag er ogsaa en viktig merkedag i Vestergötland, Södermanland og Smaaland (HILDEBRANDSSON). I Norge har den neppe været egentlig merkedag, men man sa: Ved Britemess graver bjørnen sit hi og samler lyngen til sengen. (VISTED).

Den 14. oktober var den første vinterdag og betraktedes paa enkelte steder i landet som en viktig merkedag. Var det godt veir ved vinternat, vilde vinteren bli god. (VISTED).

Likeledes var den 28. oktober ogsaa merkedag. Den kaldes »fyribod«, fordi den bebudet sledeføret efter den gamle regle:

»Vinternat maa du vente mig,
fyrerbod kommer jeg vist,
og kommer jeg ikke før helgammess,
da bøier jeg bar og kvist«.

Dette ordtak kjendes ialfald i Sparbuen, hvor man ifølge KARL BRASET sier om sneen:

»Ved vinterdag kan du vente mig,
ved helgammess' kommer jeg vist,
og kommer jeg ikke før,
kommer jeg Mortensmess
og bryter baade bar og kvist«.

59. Naar solen helgammessdagen (1. november) faar skinne saa-

¹ Vor gamle bondekultur, s. 175.

længe, at man faar tid til at sadle en hest, skal det følgende aar bli godt. (Stod, Snaasen).

60. Det, som fryser før helgamaess, tør efter. (Beitstaden).

I Dalsland (Sverige) sier man, at allehelgensdag bestemmer vinterens veir. (HILDEBRANDSSON).

I Sverige har d. 9. november (Mortensaften), d. 10. (dr. MARTIN LUTHERS fødselsdag) og d. 11. (Martinsmesse) været merkedage. I Smaaland sa man f. eks.: Hvis tre sandkorn fryser sammen natten mellem Mortensdagene, blir det en streng vinter, og falder Mortensdagene paa fredag og lørdag, blir der förmangel. (HILDEBRANDSSON).

Den 23. november var St. Clemens dag, da vinteren for alvor begyndte. Clemens kaldtes paa enkelte steder i Norge KLEMET kirkebygger eller sauskjerer. Fra den dag skulde barna settes paa smalere kost, for at julematen skulde smake desto bedre.

Baade 25. november (Catharina- eller Karens-messe) og 30. november (apostelen ANDREAS' dag) var merkedager i Sverige (HILDEBRANDSSON). I Norge sa man, at ved Karens-messe skulde man spinde lysevæker til julelysene, og paa Anders fiskers dag skulde man fiske til julen. Den 8. december skulde juleøllet brygges, og den 13. december (Lucidagen) gjalt for at være aarets korteste dag, og Luci-natten den lengste nat. Denne nat var saa lang, at koen maatte bite 3 gange i baandet av sult. »Luci-notti lange«, sa' koen. »Hun er som to«, sa' væren. Den 21. december var apostelen TOMAS' dag. Paa denne dag fyldtes juleøllet paa tønden enkelte steder i Norge. I Smaaland (Sverige) var dagen merkedag:

»Om stubben har hat

Tomasmässenatt,

då blir hela jorden fullsatt« (med gröda).

(HILDEBRANDSSON).

61. Som veirlaget er før jul, blir det ogsaa før St. Hans. (Stod).¹
62. Der skal komme regn i advent, kommer det ikke før, saa kommer det julaftdagen. (Beitstaden).

I Vestergötland sier man: »Så många solskensdagar i advent, så många yrvädersdagar i fastan«. (HILDEBRANDSSON).

Julemerker.²

63. Saa mange lyse dage i jul, saa mange gode maaneder at gro i. (Lofoten).

¹ L. D. KLÜWER fortæller (Bondepraktika, Kristiania, 1815, s. 67), at de gamle hadde til merke: Som veiret er 3 dage før og 3 dage efter solhverv, saaledes vil vinterens veir arte sig.

² Se VISTED, Norsk bondekultur, s. 173, og Lofotposten nr. 111, 24/12 1908.

64. Efter julemørke følger sommertørke. (Lofoten).
 65. Hvis man i julen passer paa at ryste frukttræerne i haven, vil de bære god frukt det kommende aar. (Lofoten).
 66. Den kant vinden blæser fra i de 12 juledage og det veirlag, som da indtræffer, vil avspeile veiret i det kommende aars tolv maaneder. (Lofoten).
 67. Er der sommer i julen, blir der vinter i paasken. (Frosta).
 I Vestergötland sies: »Julesommar er påskavinter«, eller:
 »Julasnö — påskatö«,
 og i Smaaland: »Julesommar och foglasång,
 ger påskavinter och slädagång«.

(HILDEBRANDSSON).

I en beskrivelse av Siljord staar, at hver kar la sin ring og hver kvinde sin sølje sammen med et kornaks i vand julekvelden, og hvis der saa juledags morgen var mange blærer paa akset, fik man et godt kornaar.¹ En anden metode til bestemmelse av det kommende aars karakter angies av LANDSTAD²: »Der var gammel skik hos telebønderne, at husbonden om juleaften skulde hente et rognetræ fra skogen med rot og top og plante det i en av røkstuens hjørner. Man la merke til, naar træet begyndte at knoppes, og trodde derav at kunne slutte sig til, hvorledes vaaren og sommeren skulde bli. Jo før juletræet sprat, desto fruktbarere skulde aaret bli. At træet av hensyn hertil har nydt godt av bondens julekost og har drukket baade øl og saup med ham kan man let tænke sig«.

Paa en lignende maate som i Seljord har man ogsaa i Sparbu benyttet et glas vand til at spaa, hvorledes kornaaret vilde bli.³ Et vandglas blev juleaften sat ind i skapet, og var der juledagsmorgen mange luftblærer, blev der et godt kornaar.

Forat erfare hvilken kornsart man fik mest av i det kommende aar, pleiede man i Seljord at feie gulvet under bordet rent juleaften, og eftersom man juledagsmorgen fandt havre eller byg eller rug under bordet, sluttede man sig til, hvilken avling vilde slaa bedst til.⁴ I Saltdalen gik man frem paa samme maate som i Seljord. Gulvet feiedes godt juleaften, og fandtes der juledagsmorgen under bordet et bygkorn, var det tegn paa et godt og fruktbart aar.⁵ Bygkorn under gulvet juledagsmorgen var ogsaa godaarsmerke

¹ Norsk historisk tidsskrift, 2. r., 3. b., s. 148.

² Se VISTED, Norsk bondekultur, s. 173.

³ Se BRASET, Øventyr og Sagn, s. 224.

⁴ Norsk hist. tidsskr., 2. r., 3. b., s. 186.

⁵ AXEL HAGEMANN, Blandt lapper og bumænd, s. 100. Kristiania, 1889.

paa Frosta. Fra Sparbu fortæller derimot BRASET (l. c. 223), at julekvelden skulde der ikke sopes under bordet, og hvis man juledagsmorgen fandt korn med megen mat i, vilde aaret bli godt. I Elverum var det saa, at den som sidst la sig julekvelden skulde sope gulvet under bordet. Om natten kom da nissen og kastet korn under bordet. Fandtes om morgenen fint korn, blev det et godt kornaar, var det lite og daarlig korn, blev det et frostaar, og var der ikke noget korn, blev det rent uaar.¹

BRASET sier, at det i Sparbu var et tegn paa godt molt-aar, at der var mange stjerner paa himmelen julenatten. Dette merke er i andre bygder henlagt til nytaarsnatten.

68. Er der mange stjerner i melkeveien (vinterfivilla) og ellers paa himmelen nytaarsnatten, blir der megen molt (*Rubus chamæmorus*) sommeren efter. (Stod, Beitstaden, Grong).
69. Findes vægtig korn under matbordet nytaarsdagen, spaar det et godt kornaar. (Beitstaden).
70. Er der rim i skogen nytaarsaften, blir det et godt kornaar. (Frosta).

Paa Snaasen og i Stod sier man: Er der megen sne i træerne ved nytaarstid, blir aaret godt.

I Elverum ansaaes det som et merke paa et godt aar, hvis det var snefuld skog juledagen. Som sneen og rimet bøier kvisten den dagen, skal kornet bøie straaet om høsten. Likeledes var det et godaarsmerke, hvis alle veie snedde til i julen. (S. NERGAARD).

Ifølge HANS SKAR² lot man paa Snaasen et glas vand staa paa bordet nytaarsnatten, og var der saa mange luft-blærer om morgenen, blev der et godt aar.

I Nordland feier husmoderen gulvet nytaarsaften, og om morgenen staar hun tidlig op, tænder et lys, ser under bordet, og hvis hun da finder et eller to fulde korn blir det et godt aar, finder hun derimot tomme skaller, varsler det uaar.³

¹ SIGURD NERGAARD, Segner fraa Elytom, s. 162.

² Det gamle Snaasen, s. 100. Kristiania, 1906.

³ Dr. A. CHR. BANG, Norske hekseformularer og magiske opskrifter, s. 402. Kristiania, 1901—1902.

3. MERKER FOR VEIR OG VEKST AV SOLEN, MAANEN, STJERNERNE ELLER ANDRE FORETEELSER PAA HIMMELEN, SAMT VINDRETNING.

71. Naar solen gaar ned blank og klar, spaar det godveir for morgendagen, gaar den derimot ned i mørke skyer ved horisonten, blir det regn.¹ (Stod, Beitstaden, Grong).

I Tromsø amt sies: »En rød aften betyr en god morgen, en rød morgen betyr en uveirsdag med regn eller storm, hvis ikke den østlige morgenrøde spreder sig utover himmelen mot vest til havranden«. Paa Vestlandet har man likeledes det merke, at rødstrimet morgenhimmel betyr regn, mens en klar kveldshimmel er et godt veirtegn. Paa Vestlandet sies ogsaa, at ring omkring solen og strimer fra den betyr regn, og røde skyposer paa himmelen varsler storm.²

72. Solgytt³ paa formiddagen, som gaar bort utpaa eftermiddagen, betyr godveir, solgytt til kvelds varsler stygveir, solgytt efter solen er et stygveirstegn, men foran solen et godveirsmærke, og er det solgytt baade foran og efter solen, blir det stadigt veir. (Beitstaden).

I Tromsø amt sies, naar solgjisl (bisolen) gaar foran solen, blir der veirforandring, gaar den efter solen, blir det samme slags veir.

73. Er der en lys ring (vêrgali) omkring maanen, blir det sne eller regn. (Frosta, Stod, Beitstaden, Grong).

I Elverum sies ogsaa, at gard omkring maanen venter sne (S. NERGAARD), og paa Vestlandet: Gard om maanen tyder paa »traavêr« eller »braavêr« (ELIAS MJAATVEIT).

74. Er maanen rød, blir det østenvind. (Beitstaden).

I Elverum er en rød eller gul maane et godveirstegn. (S. NERGAARD).

75. Er der led paa vêrgaren, kommer veiret fra den kant mot hvilken ledet snur. (Beitstaden).

76. Er nymaanen meget tilspidset, blir det koldt. (Beitstaden).

Det samme merke har man i Elverum, hvor man ogsaa antok, at blek maane var tegn paa kulde, tilspidset nymaane likeledes merke paa kulde og liggende nymaane tegn paa sne. (S. NERGAARD).

77. Gaar maanen høit paa himmelen, blir det koldt. (Stod).

¹ I Tromsø amt har man imidlertid den opfatning av overskyet himmel om kvelden, at »kveldstykket ikke er tegn paa regn den følgende dag«.

² ELIAS MJAATVEIT, Gamle Vêr-Merkje. Gula Tidend nr. 103, 10/9 1909.

³ Solgytt er vistnok det samme som paa andre steder kaldes solgisl (bisol). Se IVAR AASEN, Norsk ordbok (1873), s. 727.

Det samme sies i Elverum, hvor man tilføiet: Ligger maanen og kryper i skogtopperne om høsten, før den setter op paa himmelen (»skogkrypen«), venter den godveir. (S. NERGAARD).

78. Veiret blir fra den kant, hvor nymaanen staar. Det samme gjelder for kvarterskifterne, d. v. s. veiret kommer fra den kant, hvor maanen staar i hvert kvarterskifte. (Beitstaden).
I Tromsø amt mente man ogsaa, at veiret kom fra den kant maanen tændtes.
79. Saaledes som veiret er i sidste kvarter av den gamle maaned, saaledes blir det i første kvarter av den nye. (Beitstaden).
80. Veiret blir likedan i første og sidste kvarter. (Beitstaden).
81. Det blir tørveir og klarveir, naar maanen vokser til fuldmaane, men vestenveir med nedbør i aftagende til nymaane. (Beitstaden).
82. Faaes nymaane paa en lørdag, blir der bare stygveir. »Jeg vil heller ingen maane ha end en »lørdagsmaane«, sa kjer- ringen. (Beitstaden).
83. Nymaane paa en søndag er et godveirsmerke. (Beitstaden).
84. Falder fuldmaanen paa en lørdag, blir det regn. (Beitstaden).
85. Kommer fuldmaanen paa en formiddag, kommer den paa godsiden, men kommer den paa en eftermiddag, blir det vestenveir. (Beitstaden).
86. Ved maaneskifte vil det gjerne bli andet veir. Dette merke har vistnok været almindelig kjendt over hele landet.
87. Naar den første nymaane paa nyaaret kommer sent, blir det ogsaa en sen vaar. Eller: Naar himmelsmaanen er sen, blir aaret sent helt igjennem. (Beitstaden).
88. Paa vinterfivilen (melkeveien) om høsten (ved Mikkelsmesse) kan man studere snemengden om vinteren. Er der tæt med stjerner længst øst, blir der megen sne før jul, er der en mengde stjerner i midten, vil det bli megen sne ved nyttaarstid, og endelig gir stjernernes anordning længst vest et varsel om vaarens snemengde. (Aasen, Stod, Beitstaden, Grong).

I Stod sies forresten: Er melkeveien mat lysende, blir det litet sne, er der sterkt lysende flekker, kan man vente større snefald.

Ogsaa i Elverum antok man, at melkeveien, helst før- første søndag efter Mikkelsmesse, spaadde snemengden for vinteren. (S. NERGAARD).

Paa Vestlandet tar man likeledes merke av melkeveien (vêrbrauti). Er den bred om høsten, har man en snevinter i vente. (ELIAS MJAATVEIT).

89. Naar stjernerne raper (rape = falde) meget, blir det vind og vinden kommer fra den kant, hvorhen stjernerne raper. (Frosta, Beitstaden).
90. Naar stjernerne tindrer meget, blir det koldt. (Beitstaden).
91. Røde skyer om morgenen skal man legge merke til, sorter de, blir det regn, blekner de, blir det vind. (Grong).
92. Er der lysende skyknuter (»vêrhau«) paa himmelen, blir det regn og uveir. (Beitstaden).
93. Vinden kommer fra den kant skyerne driver. (Beitstaden).
94. Spettede skyer (»dreppelskyer«) betyr vind eller regn. (Beitstaden).
95. I Grong sier man, at luften eller skyerne er »giddret«, naar der er smaa lysere flekker iblandt. Kaldes ogsaa »kikkermaur«. Saadanne skyer betyr godveir. Hvis der istedetfor lyse flekker er lyse striper, som forandrer sig til kroker, blir det regn. (Grong).
96. Saamange taakedage om høsten, saamange snefokdage om vinteren. (Beitstaden).
97. Naar taaken legges ned, blir det klart og stadig veir, takes den op, blir det regn. (Beitstaden).
98. Naar taaken legger sig tykt efter dalbunden paa formiddagen, blir det klarveir. (Grong).
99. Er der gløtt i taaken, kommer der vind fra den kanten. (Beitstaden).
100. Takes »moin«¹ med solskin, blir det stadigt godveir. (Beitstaden).
101. Gaar nordlyset saa langt syd, at det kommer over dit hode, blir der nedbør, specielt hvis det blir rødt, efterat det er kommet over paa den sydlige himmel. (Stod, Beitstaden).
- Paa Vestlandet har man samme merke: »Naar nordlyset kommer langt syd paa himmelen blir det ruskveir, i regelen søndenvind og regn. (ELIAS MJAATVEIT).
102. Meget nordlys varsler kulde. (Beitstaden).
103. Hvis nordlyset vifter eller flagerer (dialektuttryk: »blaaggaa«) meget, blir det vind. (Beitstaden).
104. Sees lyktemænd, blir det stygveir. (Beitstaden).
105. Sees ildkule, blir det uveir. (Beitstaden).
106. Naar »draken« (ildkule med lysende strimer efter sig) render tillands om kvelden, render den tilhavs om morgenen, og da blir det godt veir. (Tromsø).
107. Der, hvor tordenen legger sig, derfra kommer vind. (Beitstaden).

¹ Ved »moi« eller moë forstaaes en tynd taakedis, som helst optrær, naar det er varmt om sommeren.

108. Tordenskrald uten lynild er solskinstorden. (Beitstaden).
 109. Gaar regnbuen over himmelen om kvelden, blir der godveir dagen efter, gaar den ned i sjøen med den ene ende, blir det regn. (Beitstaden).
 110. Sees den 3. regnbue, blir det stridregn. (Stod).
 111. »Austavinn aa kjerringsinn' enna gjern med vaatt«. (Grong).
 I Østergötland har man følgende ordtak:
 »Morgonrodnad och käringträta
 börjar med storm och slutar med väta«.

(HILDEBRANDSSON).

Fra Stavanger amt kjendes et lignende:

»Sydøst vind og konavrede
 ender med graad og væde«.

(DE FINES beskrivelse av Stavanger amt, s. 238).

112. Naar vinden gaar den forkjerte vei (mot solen), f. eks. fra nordvest til vest, derfra til sydvest og syd, blir det uveir. (Tromsø).
 113. Er vinden vestlig eller nordvestlig, naar det begynner at hagle, dreier den ikke lenger mot nord. (Tromsø).
 At man meget tidlig var opmerksom paa, at bestemte vinde paa givne steder medførte nedbør, fremgaar blandt andet ogsaa av SALOMOS ordsprog, hvor det staar: »Nordenvind føder regn«. (SAL. ordsp. 25, 23).
 114. De saakaldte »aspekter« i almanaken benyttedes ogsaa til at spaa veiret. Paa planeternes tegn og tegnene fra opposition, konjunktion, osv. hadde man f. eks. i Beitstaden og Stod egne navne. Saaledes kaldtes Saturns tegn for »søvest-h« (sydvest-h), den varslet sydveststorm,
 Jupiters tegn for »gælnfira« (galne-firetallet), eller »noravindsfira«, som var tegn paa nordenvind med stygveir,
 Mars' tegn for »haaven«, den varslet stygveir,
 Venus' — - »snøgaffeln«, som varslet snefokk,
 Opstigende knutes tegn for »maalja«, tegn paa landvind,
 Nedstigende knutes — - —, tegn paa snefokk og nedbør,
 Oppositionens tegn for »brillaann« (brillerne), stygveirstegn,
 Konjunktionens tegn for »auskaret«, likeledes stygveirstegn.
 Apogæum og perigæum betydde veirforandring. Søvest-h-en, gælnfira, snøgaffeln, maalja og haaven betydde stygveir, hvis de gik i solen, men godveir, hvis de gik i maanen. Stod det i almanaken »stilstand«, tok det makten av det veir, som aspekterne bebudet.

Som man ser, var det et temmelig indviklet system, og man kan vel være enig med CHR. HAMMER, naar han

skriver¹: »Veirspaadommen eller astrometeorologien, som er den del av astrologien, hvorved veiret forutsies av planeternes aspekter, er ugrundet og uefterrettlig, enten den findes i astrologiske bøker eller andre kalendere« . . . . .
HAMMER uttaler sig paa flere steder i sit netop omtalte verk meget skeptisk, stundom næsten haanlig om saadanne gamle merker. Han er forsaavidt i fuld overensstemmelse med Predikerens bok, som sier: »Den, som akter paa vind, saar ikke, og den, som ser paa stjernerne, høster ikke«. (Predik. bok, 10, 4).

4. MERKER PAA PLANTER OG DYR.

115. Fryser tangen i fjæren vinternatten, fryser det korn aaret efter. (Beitstaden).
116. Fryser det paa tangfjæren ved vinternat, blir det islegg om vinteren. (Beitstaden).
117. Er der litet haa paa engen, blir det følgende et daarlig gresaar. (Beitstaden).
118. Ved Sankthanstid bør straaene i akeren være saa lange, at man kan se bølgegang, naar det blæser. (Stod).
I Stodbygmaal: »Naar'n hi gjort saa my me aakra te Santhans, at det gaar aaillaan (bølger) ti aam, e no bra da«.
119. Hvis »kveldsøva« lukker sig om kvelden, blir det godveir dagen efter. (Beitstaden).
»Kveldsøva« er navn paa forskjellige planter, i Beitstaden er det sandsynligvis betegnelsen for vasarv, *Stellaria media*. Det stemmer dog ikke med et merke fra Vestlandet, meddelt av ELIAS MJAATVEIT²: »Naar vatsarven ikkje let alt augo um kveldane, vert det godt vêr«.
120. Vokser der megen myrfivel (*Eriophorum*), vil det bli et godt aar. (Stod).
121. Saa høit som tistelen vokser om sommeren, saa dyp blir sneen om vinteren. (Frosta, Stod, Beitstaden).
122. Vokser smellpungen (*Silene inflata*) sig høi, er det et godt merke, ti havren vil alltid vokse forbi den. (Stod, Beitstaden).
123. Hvis løvskogen gulner jevnt om høsten før løvfaldet, blir det moden havre den følgende høst. (Stod, Beitstaden).

¹ Norsk husholdningskalender, 2. del, s. 171, Kristiania, 1773.

² Gamle Vêrmerkje. Gula Tidend nr. 103, 10/9 1909.

Fra Elverum anfører S. NERGAARD¹ samme merke:

»Blir lauvsbogen jamgul fyrr lauuet dett um hausten, skal kornet bli jamgult aaret etter«.

124. Sitter løvet paa kvisten til henimot juletider, er det et daarlig merke for det kommende aar. (Stod).
  125. Hvis rogn og hegg blomstrer rikt, blir det en vaat høst. (Stod).
  126. Hvis heggen blomstrer rikt om vaaren, blir det en rik høst. (Frosta).
  127. Hvis der er en mengde bær paa rognen, varsler det en stor snevinter. (Frosta).
  128. Tørker heggen om sommeren, blir det meget regn. (Stod).
  129. Rognen skal ikke ha mere end én børe om aaret, er der meget bær om høsten, blir det litet sne om vinteren. (Stod, Snaasen).
- Merke nr. 126 fra Frosta beror sandsynligvis paa en misopfatning av ovenstaaende.
130. Blir heggen brunflekket og styg tidlig paa sommeren, varsler det en vaat slaataann og høst. (Beitstaden).
  131. Det gjør intet om heggen blir rød, naar det bare ikke vokser »spaannaaber« paa den. (Beitstaden).
  132. Naar hjerkeskogen om vinteren staar skinnende sort, blir det regn. (Tromsø).
  133. Naar aspen »pælmer« (raklerne springer ut) tidlig, blir det en kold vaar. (Stod).
  134. Er der megen »kumull« (rakler, gaasunger) paa siljen, blir det en kold vaar. (Beitstaden).
  135. Hænger der vanddraaper i naaleskogen, kommer der regn. (Stod).
  136. Naar angelmarken (*Lumbricus*) holder sig øverst i jord-skorpen senhøstes, blir det en mild vinter. (Grong).
  137. Naar »myadansen« (mygsværmen) er høit oppe fra jorden, blir det koldt, er den like ved jorden, blir det varmt. (Beitstaden).
  138. Myadans i luften om kvelden, spaar regn den følgende dag. (Grong, Tromsø).
  139. Er der mange snelopper paa sneen, blir det sne eller regn. (Beitstaden).
  140. Forekommer mark paa sneen, blir det regn. (Beitstaden).
  141. Naar lopperne biter ondt, blir det regn. (Beitstaden).
  142. Naar fluerne biter ondt, blir det regn. (Stod, Beitstaden).
  143. Kommer fluerne ut tidlig om vaaren, kan man være sikker paa, at de jages ind igjen av en »koldreppill« (kuldeperiode). (Beitstaden).

¹ Segner fraa Elvrom, s. 182.

144. Er der en mengde fluer om sommeren, blir der meget havre. (Beitstaden).
145. Naar tordivelen kryper paa jorden, blir det koldt eller regn, flyver den derimot hurtig surrende forbi, blir det solskin. (Stod, Beitstaden).
146. Er der smaa hvite lus (vistnok midder eller *Acarina*) paa tordivelen, blir det solskin. (Beitstaden).
147. Der kommer vind fra den kant, man hører veggsmeden (*Anobium pertinax*) om kvelden. (Beitstaden).
148. Pikker veggsmeden sterkt i den østre husvegg, blir det solskin. (Stod).
149. Er der meget av humle og klegg i vaarannen, blir det litet av dem senere paa sommeren. (Beitstaden).
150. Er kleggen stor og diger, blir bavren stor og lang. (Beitstaden).
151. Er »mimaren« (maurn) fjølgmennt paa tuen, blir det solskin. (Grong).
152. Naar maurn kommer ut om vaaren, skal man sette tre stikker i »maurtuva«, en for vaaraannen, en for slaataannen og en for skuraannen. Kryper maurn fort op til toppen av f. eks. vaaraansstikken, er det tegn paa, at det skal gaa letvint med arbeidet i nevnte aannetid, kryper den derimot sakte op til toppen av de to andre, vidner det om, at arbeidet ikke skal gaa saa let i de to andre aannetider (f. eks. hindres av veiret). (Snaasen).
153. Naar hvepsen bygger sit rede i en trægren, venter den en vaat sommer. (Rødø).
154. Er greshoppen blank og hopper høit, er det et godveirstegn. (Stod).
155. Meget av »kongrovev« (edderkopspind« i gresset, spaar solskin i nogen dager. (Stod, Grong).
156. Er der »kongrovev« mellom trærne i skogen, betyr det vind. (Beitstaden).
157. Naar ruren (*Balanus balanoides*) i fjæren er utpræget hvitfarvet, er det tegn paa et godt aar, er den grønlig, varsler det grønaar. (Beitstaden).
158. Kommer svartsneglen frem paa veien og har et grønt løvblad eller gresstraa paa sig, blir det regn, har den en liten tørkvist eller en tør barnaal paa ryggen, blir det tørveir, og har den en jordklump, blir det stadiggt veir. (Beitstaden).
159. Kommer der frem meget av »bjønnsnigel« i gresset, kan man være sikker paa regn. (Grong).
160. Er agnskjellene (*Mytilus edulis*) i fjæren tomme, blir det meget av tomkorn. (Beitstaden).

161. Er fisken i sjø og fjeldvand meget fet, blir det grønaar. (Beitstaden).
162. Hvis fisken blør meget, naar den blir tat av anglen, blir det snart regn. (Snaasen).
163. Naar fisken spreller meget efterat den er kommen iland eller op i baaten, varsler det storm. (Beitstaden).
164. Er frosken (*Rana*) blank, blir det klarveir, er den mørkfalden, blir det regn. (Beitstaden, Grong).
165. Naar »ela« (*Lacerta*) kommer frem paa bakken, blir det solskin. (Snaasen).
166. Naar graaspurven kommer om vaaren, kan man trygt sette bort »sneroko« (sneskuffen), ti da kommer der ikke mere sne. (Tromsø).
167. Er snespurven at se, varsler det sne. (Beitstaden).
168. Naar »sulu« (svalen) flyver efter jorden, blir det regn, flyver den høit, blir det solskin. (Frosta, Stod).
169. Sitter »rengella« (linerlen) høit oppe paa taket første gang, Du ser den, faar Du langt lin, sitter den lavt, faar Du kort. (Beitstaden).
170. Er »grønrengella« (*Motacilla flava*) at se, varsler det grønaar. (Beitstaden).

Man tok merke av, hvorledes bar og kongler blev hakket av grantrærne om vinteren, og man trodde det var en bestemt fugl, »barhakkarn«, som besørget dette. Barhakkeren kan ikke betraktes som navn paa en enkelt fugl, men det er sandsynlig, at hermed bl. a. siktedes til korsnebbene, som hakker i konglerne for at faa fat paa frøet. Man tok merke av barhakkerens arbeide baade i Stod, Beitstaden og Grong.

171. Meget smaahakket bar omkring granerne i april maaned, varsler et godt aar. (Grong).
172. Naar barhakkeren hakker bar paa søndre side av veien, blir det en tidlig vaar, men hakker den paa den nordre side, blir det en sen vaar. (Beitstaden).
173. Blir baret hakket jevnt og fint, blir havren jevn og fin, blir det hakket ujevnt og grovt, blir det et sløkaar, blir bare kjukaann (kjukerne, konglerne) hakket, blir det rent et svartaar. (Stod).
174. Kommer der »skjur« (skjære) paa det første fraulasset (gjødsellæs) om vaaren, blir det et godt aar. (Beitstaden).
175. Kommer der kraake paa det første fraulasset om vaaren, blir det daarlig aar. (Beitstaden).

176. Naar skjuren gaar omkring i nyslaat høi, blir det godveir, men hvis kraaken gjør det samme, blir det regn og stygveir.¹ (Namdalen).
177. Naar skjuren hopper paa sneen, venter den regn. (Tromsø).
178. Skjuren sætter døren paa den side av redet, hvorfra veiret mest skal komme om sommeren. (Snaasen).
179. Naar skjuren setter sig ind under husveggene, betyr det regn. (Stod).
- I Elverum hadde man et morsomt merke:
 »Bygget skjuren redet høit oppe i trærne om vaaren, blev det en regnsommer, bygget den lavt i trærne, blev det en tørsommer«. (S. NERGAARD).
- »Bygger hvepsen i jorden, venter den regnsommer, bygger den i trærne, er det tegn paa tørsommer«. (S. NERGAARD).
180. Naar kraakerne ligger meget i bækkedar og vasker sig, blir det veirbytte, helst lindveir. (Beitstaden).
181. Naar kraakerne skriker meget om vintermorgenen, venter de sne. (Tromsø).
182. Fra den kant kraakerne flyver i skokkevis om kvelden, fra den kant blir det vind den følgende dag. (Beitstaden).
- Paa Vestlandet sies: »Naar kraakerne setter avsted til havskjerene om kvelden, blir det godveir«. (ELIAS MJAA-TVEIT).
183. Kommer kraakerne i skokkevis og setter sig paa marken og skriker, blir det regn om sommeren og om vinteren anden nedbør, men samler kraakerne sig i skokker og flyver i øst om kvelden, blir det klarveir. (Grong).
184. Naar raven skriker om høsten, blir det søndenvind. (Frosta).
185. Naar »kradsspjøten« (hakkespjetten) sier: »Dryp, dryp«, blir det regn, men spiller den paa trærne, blir det solskin. (Frosta, Beitstaden, Stod, Snaasen).
186. Naar uglerne kommer ned til husene eller til nærmeste berghaug og hutrer og skriker, blir det stygveir. (Beitstaden).
187. Naar berguglen (hubroen) skriker i fjeldet, blir det stygveir. (Frosta).
188. Sitter ørnen om morgenen bak ørnetuen og glytter opover den, kommer der storm fra den kant ørnen ser imot. (Tromsø).
189. Naar hanen galer om kvelden, efterat den har sat sig op, venter den stygveir. (Beitstaden).
190. Naar hønsene plukker sig meget, blir det uveir. (Frosta).

¹ Se SCHØNINGS reise, II, s. 156. Trondhjem, 1910.

191. Naar hønen laater ilde om kvelden, blir det stygveir. (Beitstaden).
192. Naar aarfuglen kommer i hjemmelierne og sjøbergene, blir det snefald. (Beitstaden).
193. Naar aarhanen hutrer om dagen, blir det koldt eller snefokk. (Beitstaden).
194. Naar lommen illskriker, blir det stort uveir. (Beitstaden).
195. Naar lommen flyver høit og roper: »Tørker av, tørker av«, blir det solskin, roper den derimot: »Larvaat«, blir det regn. (Stod, Beitstaden, Rødø).
- Paa Vestlandet har man samme merke: »Naar lommen segjer »kakkera«, venter han godt vêr, segjer han »larvaat«, vert det uvêr. (ELIAS MJAATVEIT).
196. Naar lommen flyver høit i luften og roper »ka-ka-ka-ra«, blir det snart tørt, om det er fuktig veir, ligger den paa sjøen og skriker »va-r-l, va-r-l«, blir det vaatveir. (Tromsø).
197. Naar skarven flyver meget høit, venter den regn. (Rødø).
198. Naar tyvjoen skriker: »Æ sjer a, Æ sjer a« (Jeg ser den), varsler det storm. (Verran, Rødø).
199. Illskriker maaserne, blir det vind. (Beitstaden).
200. Flyver maaserne høit i luften og fanger insekter, blir det regn. (Beitstaden).
201. Gaar maaserne i skokkevis paa mark og eng og fanger insekter, blir det regn. (Stod, Beitstaden, Tromsø).
202. Fryser eggene til sjøfugl og skogfugl i redet om vaaren, fryser der korn om høsten. (Beitstaden).
203. Er fuglenes egg ikke riktig fulde om vaaren, blir det let korn om høsten. (Beitstaden).
- I Elverum hadde man som merke: »Er fuglen tidlig fullfjæret, blir det en tidlig høst, og skifter haren, ekornen og rypen tidlig farve, blir det en tidlig høst«. (S. NERGAARD).
- Endvidere: »Naar trosten kommer om høsten, blir det veirforandring, kommer saa sidensvansen, har man vintoren med engang. (S. NERGAARD).
204. Naar hesten ryster sig i greiet, blir det regn eller anden nedbør. (Stod, Beitstaden, Snaasen).
- Dette merke anføres av STORAKER saaledes: »Naar hesten ryster sig med sælen eller sadelen paa, varsler det uveir«. ¹ I en note meddeler STORAKER, at flere veirmerker hentes fra hesten (l. c., s. 471). At drømme om hesten ansaaes som et uveirsvarsel. (STORAKER, l. c., s. 470).
205. Naar hesten ryster sig i stalden, spaar den stygveir. (Grong).

¹ Norsk hist. tidsskr., 1. r., 1. b., s. 471.

206. Naar unghesten slaar i plogredskapen, blir det uaar. (Beitstaden).
207. Naar purken drager straa (bærer bol), blir det veirforandring. (Beitstaden, Stod).
208. Hvis svinene ikke legger sig ved 10-tiden om kvelden, kan man vente daarlig veir. (Namdalen).¹
209. Naar koen ryster sig paa baasen, blir det ruskveir. (Frosta, Stod, Beitstaden, Snaasen).
210. Naar koen legger halen i ring paa ryggen, blir det godveir. (Stod).
211. Naar sauene stanges, blir det solskin. (Beitstaden).
212. Naar sauene ryster sig efterat de er kommen ind i fjøset om kvelden, betyr det regn. (Beitstaden).
213. Springer sauene vild og stanges, varsler det vind. (Beitstaden).
214. Naar sauene fjerner sig fra fjøset og ikke godvillig vil ind om kvelden, varsler det stygveir dagen efter. (Beitstaden).
215. Trækker sauene langt væk til kveldstid, blir det vind fra den kant, hvortil sauene trækker. (Beitstaden).
216. Sauen gaar mot vinden. (Beitstaden).
217. Naar katten nyser, blir det snefokk. (Beitstaden, Tromsø).
218. Naar katten æter gres om sommeren, venter den regn. (Frosta, Beitstaden, Stod, Tromsø).
219. Springer katten vild og klorer, venter den vind. (Beitstaden).
220. Legger katten labben bak ørret, naar den vasker sig, venter den nedbør. (Beitstaden).
221. Ligger katten paa gruen, varsler det stygveir. (Beitstaden).
222. Lukter det stygt av hunden, er det tegn paa stygveir. (Stod, Beitstaden).
223. Naar hunden lopper sig, blir det regn. (Beitstaden).
224. Naar hunden gaar ind urystet (med sne paa ryggen), blir det snefokk. (Beitstaden, Grong).
225. Naar hunden æter gres, blir det ruskveir. (Beitstaden, Tromsø).
226. Naar hunden gir sig til at ligge i sneskavlen, blir det først sne, og siden lindveir. (Grong).
227. Naar hunden gjør usedvanlig meget, venter den uveir. (Frosta).
228. Naar oteren drar sig meget paa land, blir det stygveir. (Beitstaden).
229. Holder ræven sig i skoglierne og sjelden eller aldrig er at treffe i høi- eller snaufjeldet, varsler det en haard vinter.² (Røros).

¹ SCHØNINGS reise, II, s. 156.

² Nidaros, nr. 356, 21/12 1911.

230. I lemænaar skal der ikke bli mere sne end at man kan se lemænene, hvor de er. (Beitstaden).

5. MERKER AV FORSKJELLIGE TING PAA LAND OG SJØ.

Her medtakes ogsaa nogen merker, som ikke kom med under sine respektive avdelinger.

231. Suser det meget i Tømmeraasfossen og ellers i Sanddøla om sommeren, blir det intet trygt veir og helst blir det da riktig stridregn. (Grong).
Lignende merker har man i Sverige. F. eks.: »När Helgasjön susar, blir det regn«. (Smaaland).¹
232. Naar det lukter sterkt av frauhuset (gjødselhuset), blir det nedbør. (Grong).
I Östergötland: »När afträdeshusen och dypölar lukta starkt, blir äfven mildväder«. (HILDEBRANDSSON).
233. Stygveiret og ulven kommer igjen efter 8 dage. (Beitstaden).
234. Det samme veir kommer igjen hvert 19. aar, og da kan man bruke den gamle almanak. (Beitstaden).
235. Den 3. sneen, som kommer om høsten, kan bli liggende. (Beitstaden).
236. Kommer der sne i grønt løv om høsten, spaar det uaar. (Stod).
237. Er der meget sne paa jorden om vinteren, blir der stor avling paa jorden den næste sommer. (Beitstaden).
238. Saa stor som snefonnerne er om vinteren, saa stor blir kornbingerne den følgende høst. (Stod).
239. Et snefald straks efterat der er saad er like godt med at akeren gjødsles engang. (Grong).
240. Smelder det meget i veggene om vinteren, naar det er storfrost, blir det snart lindveir. (Grong).
241. Kommer der fokksne paa høilemmene ved kyndelsmesse, blir der meget raaddent høi om høsten. (Grong).
242. Er der mørke skyer paa den sydøstlige himmel, rinder strømmer sterkt nordover utenfor kysten. (Tromsø).
243. Takes vaarsneen med sol, blir der modent korn. (Stod).
244. Sortner kveldsrøden, kommer der regn. (Stod).
245. Brænder sotet paa gryten, efterat den er tat av varmen, varsler det klarveir. (Stod).

¹ HILDEBRANDSSON, Saml., s. 93.

246. Naar gryten smitter (farver av paa maten), blir det nedbør. (Frosta).
247. Glitrer og skinner det paa smaabergene, er det et sikkert merke paa regn. (Stod, Beitstaden).¹
248. Slipper skorstenen sot, varsler det regn. (Frosta).
249. Naar det rimer paa murerne, blir det nedbør. (Frosta).
250. Naar skorstenen slipper sot, varsler det veirhytte. (Beitstaden).
251. Er messingdaasen (tobaksdaasen) blank, blir det klarveir, er den dunkel, blir det ruskveir. (Frosta, Beitstaden, Stod, Grong).
252. Drømmer man om at kjøre fort, blir det storm. (Frosta).
253. Drømmer man om døde mennesker, blir det regn. (Frosta).
254. Fyker der meget sne ind i husene om vinteren, blir der bra med avling i husene den følgende sommer. (Beitstaden).
255. Paa en slurvet vinter følger en slurvet sommer. (Beitstaden).
256. Er skogen snau i mellemjulen, blir der ingen aabol (aaburd, avgrøde) paa jorden. (Beitstaden).
257. Er der megen »plei« (sne eller rim) i skogen, blir der bra med aabol paa jorden. (Beitstaden).
258. Takes sneen ut av fjeldene, takes kornet ut av kornkjitterne det følgende aar. (Beitstaden).
259. Er der glugger i duggen, blir det sol og klarveir. (Beitstaden).
260. Naar alfarveien holder i nord om vaaren, efterat solen har tæret paa sneen, blir det en sen vaar, holder den i syd, blir det en tidlig vaar. (Beitstaden).
261. Naar det dugfalder meget om kvelden og sommernatten, blir det solskin den følgende dag. (Stod, Beitstaden).
262. Lukter det stygt av brønden og av fjæren, varsler det regn. (Beitstaden).
263. Naar ljaan og andre eggjern ruster straks efterat de er slipt, blir det snart regn. (Stod, Beitstaden).
264. Er der hagl sammen med sneen, kommer der mere sne. (Beitstaden).
265. Hagsne pleier ikke bli længe liggende, det kommer snart regn. (Beitstaden).
266. Skinner det av sneen i mørke, blir det snefokk. (Beitstaden).
267. Der legger sig aldrig sne i rimet, det blir lindveir efter. (Beitstaden).
268. Naar det smaasner, er det sandsynlig det kommer regn. (Beitstaden).

¹ I Beitstaden sies forøvrig: »Naar det lyser og blinker meget av sorte, vaate bergsider og bækkelar, blir det mere regn«.

269. Naar talglyset spraker, blir det koldt. (Beitstaden).
270. Gregusmesstøi er like godt som tje (20) las høi. (Rødø).
271. Fra den kant talglyset rinder ut blir det vind. (Beitstaden).
272. Naar talglyset blafrer, blir det vind. (Beitstaden).
273. Foran klarveir har stueuret en usedvanlig god klang. (Beitstaden).
Paa Vestlandet takes merke av fela. »Er godt vêr nær, let fela reint og sterkt«. (ELIAS MJAATVEIT).
274. Høres stueuret paa lang avstand, blir det klarveir. (Beitstaden).
275. Naar spekekjøtt eller flek slagner paa bursveggen, varsler det lindveir. (Beitstaden).
276. Naar flatbrødet mykner og slagner, blir det lindveir. (Beitstaden).
277. Naar det render i dine hender, blir det storm. (Beitstaden).
278. Blir det koldt paa føtterne, varsler det sne. (Beitstaden).
279. Er gikten slem i lemmerne, blir det stygveir. (Beitstaden).
280. Naar det klør paa øienbrynene, blir det regn. (Beitstaden).

Dette forklares saaledes, at lusen spadserer fra hodet ned paa øienbrynene og fremkalder kløe. I Stod sa man: »Naar lusa kommer ned paa ørene, betyr det regn«. Man hører undertiden fremholdt, at de gamle merker er forældet. Dette gjelder i seregen grad et merke som ovenstaaende, ti det nevnte dyr er nu blet saa sjeldent i Indherredsbygderne, at det ikke lenger kan benyttes i veirspaadommens tjeneste.

281. Rensel i hodet og kjeik i ryggen varsler stygveir. (Beitstaden).
282. Naar sjøen er svartflekket, blir det regn og storm. (Beitstaden).

Det samme merke har man paa Vestlandet, hvor man ogsaa har det merke: »Havbrak bebuder storm«. (ELIAS MJAATVEIT).

283. Er der bekker (svarte striper) i vindstille paa Snaasenvandet, varsler det regn. (Stod).
284. Flyter der sand paa sjøen i smaa klatter eller flak, blir det storm. (Beitstaden).
285. Naar sjøen er tangfalden, spakes gjerne vinden litt. (Beitstaden).
286. Naar vandet minker fort i brønden, blir det regn. (Stod).

I mange bygder har man lagt nøie merke til, hvorhen den sidste rest av isen drev om vaaren. I Sætersdalen kaldte de saaledes isen, som kom sigende op efter fjorden »Konnskuta o' Danmark«. Den vakte saadan glæde, at

folk sprang ut paa odderne, viftet med hatten og ropte: »Velkaami konnskuta!« Drev isen ind mot land og blev liggende der til den smeltet, var man sikker paa et godt aar, men drev isen ut gjennem fjorden, da reiste kornet fra dalen og det maatte føres tilbake igjen paa hesteryggen.¹ Fra Trøndelagen haves ogsaa adskillige merker av lignende art.

287. Naar den sidste rest av isen i Fossemvandet driver opover mot Forsetfossen, blir det et godt aar, men driver den mot Fossemfossen, spaar det et kleinaar. (Stod).
288. Naar den sidste rest av isen i Lømsen driver mot Aaslandet, blir det et sløkaar, men driver den mot Føllinglandet, blir det et godaar. (Stod).
289. Driver den sidste isrest i den nedre del av Snaasenvandet mot Semsbugten, blir det et daarlig aar, men driver den paa Digersanden, blir det godt. (Stod).
290. Driver den sidste rest av isen i Snaasenvandet op paa Klingholmen, blir det et godt aar, driver den mot Fivesbugten, varsler det et daarlig aar. (Stod).

Det forlyder, at Gustekallene (eierne av gaardene Guste) holdt et ordentlig gilde, naar de saa, at isen drev paa Klingholmen. — Efter de foregaaende merker at dømme, skulde det være saa bra, at isen i Snaasenvandet drev opover, men dette gjelder kanskje ikke den øvre del av vandet, ti ifølge HANS SKAR² hadde man paa Snaasen følgende merke:

291. Driver isen paa Snaasenvandet utover om vaaren, blir det godt smøraar, men driver den opover, blir det et daarlig smøraar. (Snaasen).
292. Naar isen i fjeldvandene tæres op hvor den ligger om vaaren, eller driver like paa elven, naar den gaar, blir det et godt aar. (Beitstaden).
293. Legger isen paa fjeldvandene sig ved vandets nordside, varsler det et daarlig aar. (Beitstaden).
294. Naar isen i Beitstadjorden skrues op i Fram-Verran om vaaren, blir det et skinaar.³ (Beitstaden).
295. Gaar isen paa Holmvikbaagen først ind paa Kraaknesset og derfra paa Fættaleiret og saa ut Beistadsundet, blir det et godt aar, men blir den liggende og tæres op paa Fættaleiret, blir det et daarlig aar. (Beitstaden).

¹ JOHANNES SKAR, Gamalt or Sætesdal IV, s. 137.

² Det gamle Snaasen, s. 99.

³ KARL BRASET anfører fra Sparbu et andet skinaarsmerke: »Naar eneren fryser om vinteren, skal sommeren bli saa varm og tør, at voldene kommer til at ligne tørener i farve.« (Øventyr og Sagn, s. 291).

296. Naar isen paa Holmfelbugten driver mot Saagaastalandet før den reiser sin vei, blir det et godt aar. (Beitstaden).
297. Frembringer regnet en hel del render og fordypninger i sneen ved nylaarstid, blir der meget av »røraa«¹ i høiet om sommeren. (Beitstaden).
298. Naar fjærasteinen brer paa sig meget av is ved kyndelsesmesse, blir det et gjøaar (utmerket godt aar). (Beitstaden).
299. Naar Moldelven rensker sig 3 ganger før jul, blir det et kronaar. (Beitstaden).
300. Naar isen skraaler, blir det koldt. (Stod).

Paa Vestlandet sies: »Naar det gryler sterkt i isen, vert det vêrbytte, og naar det set seg vatsdropar paa isen, vert det lyvêr«. (ELIAS MJAATVEIT).

Som før nævnt har mit maal kun været at samle merkerne, hvilket for tiden var det viktigste, fordi alt det gamle forsvinder fra bygderne med rivende fart. Naar samlingen er der, har saa hvemsomhelst anledning til at prøve sig paa en komparativ eller kritisk gjennemgaaelse. I denne forbindelse skal jeg peke paa, at ialfald et av merkerne har været kritisk undersøkt av dr. G. HOLTSMARK. I en avhandling om nedbørens og varmens indflydelse paa høiavlingernes størrelse² gjør HOLTSMARK rede for nogen av de faktorer, som nedsætter høiavlingen, og nevner bl. a. lav middeltemperatur i mai. Da de meteorologiske data, hvorpaa undersøkelsen var bygget, refererte sig til Aas landbruks-høiskole, mens ordsproget: »Mai kulde gjør bondens lader fulde«, nærmest maatte henføres til det nordlige Norge, lot HOLTSMARK en yngre fysiker, A. K. ANDERSEN, sammenstille de meteorologiske data for Kristiansund og Tromsø, og som resultat herav fik man, at »saavel paa Tromsø som i Kristiansund er forholdet det, at der gjennemsnitlig efter en varm mai følger en varm sommer og efter en kold mai en kold sommer«. Det ser saaledes ut til, at den gamle folkeerfaring i dette stykke ikke holder stik.³

¹ »Røraa« er de strimler, som fremkommer naar det paa engen jevnt utbredte høi i godt solskinsveir vendes for at tørres paa den anden side.

² Norges landbrukshøiskoles skrifter nr. 7. Kristiania, 1905.

³ Arkivar KOREN har gjort mig opmerksom paa en gammel bok, hvor der findes et kapitel om sikre kjendetegn paa veirets forandring. Bokens titel er: »Teoretiske og praktiske underretninger om akertyrkningen« ved MARTINUS NISSEN. Trondhjem, 1776. Her findes merker knyttet til vaarjevndøgn, høstjevndøgn, osv. Et av merkerne synes at være ganske utvilsomt: »Hvad veirliget i april begynder med og siden gjentakes, vil i det ringeste gjelde til Sankthans og derefter vedbli sommeren igjen, dersom da ingen forandring paafølger« (l. c., s. 214).

Foruten de foran anførte trykte kilder, vil jeg nevne STRØM, Søndmørs beskr. I, s. 427—430, hvor endel veirmerker omtales. I AMUND HELLAND, Nordre Trondhjems amt, I, s. 741—744, findes adskillige gamle merker. Av disse kan nevnes: »Skriker ørnen paa formiddagen, venter

6. MERKER KNYTTET TIL FISK OG FISKERI.

301. Første julenat sættes et fat med sjøvand paa bordet. Av de »bevægelser eller forandringer«, man juledagsmorgen merker i vandet, faar man vite, hvorledes torskefisket efter jul vil falde ut. (Søndmør).¹
302. Nytaarsaften settes ind et tinfat med vand, rundt om kanten skrives forbogstavet til hvert rorvær i Lofoten, og der hvor man om morgenen finder luftblærerne tette, i det vær vil fisket bli bedst. (Nordland).²
303. I et fat tegnedes et rids av Lofoten, man fyldte fatet med vand og lot det fryse juleaften. Efter mengden av luftblærer søkte man om morgenen at danne sig en mening om det kommende Lofotfiske. (Salten).³

Merkerne 301—303 findes hos dr. A. CHR. BANG i »Norske hekseformularer og magiske opskrifter«, s. 403. Kristiania, 1901—1902. Noksaa mange av formularerne og opskrifterne i dette store verk vedrører fiskeriet. Jeg har i farten merket mig følgende: Nr. 325, 328, 392, 404, 504, 561, 574, 590, 616, 646, 663, 672, 673, 695, 703, 707, 739, 896, 935, 977, 984, 1174, 1196, 1324, 1325, 1514, 1523, 1524, 1574, 1575.

Som eksempel paa disse opskrifter skal anføres nr. 404 fra Bø i Vesteraalen: »Tak fiskekroken og legg i kvigeblod natten over, da faar du fisk«.

304. Faaes en fiskekonge (vanskapning av torsk) ved det første redskapstræk, spaar det et godt skreifiske i Lofoten. (Beitstaden).⁴
305. Første fisk, som trekkes i Lofoten og andre steder i Nordland, skal straks kastes i fremskotten med de ord: »Fesk over all (hele) baaten!« Blir da fisken liggende med hodet frem, varsler det et godt fiske. (Beitstaden).
306. Kommer en humle i kjøkkenet, er der laks i garnet. (Namdalen).

I en gammel beskrivelse over Nordfjord (N. Bergenhus)⁵

den landvind, men skriker den paa eftermiddagen, skal det bli vestenvind«. »Sees en efugl paa land før sommermaal, blir det en slem vaar«. »Fra den kant hesten vender bakenden, naar den ruller sig, skal vinden komme«, osv. —

¹ STRØM, Søndmørs beskr. I, s. 436—437.

² O. NICOLAISSEN, Fra Nordlands fortid, s. 4. Kristiania, 1889.

³ AXEL HAGEMANN, Blandt lapper og bumænd, s. 101. Kristiania, 1889.

⁴ Like til henimot slutten av det 19. aarhundrede var det almindelig, at unge gutter fra Stod, Beitstaden, osv., reiste til Lofoten for at delta i skreifisket.

⁵ Se D. THRAP, Skrifter utg. av Bergens historiske forening, nr. 8, IV, s. 9. Bergen, 1902.

- staar om laksefiskeriet: »Naar laksefiskeriet er begyndt, ansees det for en stor lykke, at ingen er vidne til den første fangst. Den første laks maa spises fersk som et godt matgilde for husfolkene. Den bakerste finne baade paa denne og andre laks skjeres av og kastes i sjøen. Formodentlig er dette en levning fra hedenskapet som et offer til sjøguden. De sier selv, at det sker for at fremkalde god fiskelykke«.
307. Gaar fisken langt ind i fjordene og endel der flyter op, vil der gaa lang tid hen, inden der atter blir fiske. (Beitstaden).
308. Skriker der korp (ravn) over dig, naar du setter garn, faar du fisk. (Beitstaden).
309. Flyver ørn over dig, naar garnene settes, faar du fisk. (Beitstaden).
310. En humle i fiskeredskapet er et daarlig tegn for fisket. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196).
311. Piper det meget i sild og anden fisk, naar de takes ut av sjøen, varsler det godt fiske. (Beitstaden).
312. Hvis »sildstrengen« eller »seistrengen« (en lang taag, som ligger sammen med indvoldene)¹ kan tøies meget, blir det et godt fiske. (Beitstaden).
313. Kommer en hveps i not eller garn før setningen, er man sikker paa god fangst. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196).
314. Naar silden faar blemmer paa øinene, slutter fisket. (Beitstaden).
315. Naar fisken blør meget er det et regnvarsel (se nr. 162), men det bebuder ogsaa et godt fiske. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196).
316. Med smaasild følger og anden fisk. (Beitstaden).
317. Kommer smaasilden efter storsilden, er det et daarlig merke for det fortsatte fiske. (Beitstaden).
318. Viser en sælhund sig foran en baat, blir turen uheldig, men kommer den op i kjølvandet, faar man lykke (PETER CLAUSSØN). Norsk fiskeritid. 1892, s. 196.
319. Gaar nisen frem og tilbake paa samme sted, har den sild for sig. (Beitstaden).
320. Gaar hvalen og »vader og mauler«, gaar den i sild. (Beitstaden).
321. Naar maasen staar og stirrer meget over sjøen, ser den sild. (Beitstaden).
322. Naar maasen roper: »Silla, silla!« komer der sild snart. (Beitstaden).

¹ Hvad hermed forstaaes kan jeg ikke sikkert si.

323. Naar kraaken skiter hvitt i baaten din, faar du lykke til fisket. (Beitstaden).
324. Faaes »lysing« (enten *Gadus esmarki* eller *Gadus minutus*), blir det snart slut med fisket. (Beitstaden).
325. Føres der raa og usømmelig staak paa fiskepladsen, slutter fisket. (Beitstaden).
326. Klasker det i stenene, naar garnene settes, faaes en fisk for hver klask. (Beitstaden).
327. Koksilden skal skjeres mitt over, skjeres den for smaa, skjerer man bort fiskelykken. (Beitstaden).
328. Flyter hodestykket først op, naar fersk sild kokes, spaar det et godt fiske, men flyter spordstykket først op, er det et daarlig tegn, og man sier da: »silden spoler«. (Beitstaden).
329. Naar sotet paa gryten brender efterat gryten er tat av varmen sier man, at »gryta venter ferskt«, og der kommer da snart fersk sjømat i den. (Beitstaden).
330. Naar sjøen er paa platt flod, biter ikke fisken (»flodauin«). (Beitstaden).
331. Klarveir er godt fiskeveir for torsk og lignende. (Beitstaden).
332. Lindveir eller snefald er sildveir. (Beitstaden).
333. I voksende maane (vaksani) flyter fisk og sild op mot land og gaar høiere op i sjøen. (Beitstaden).
334. Tordenskrald, styrtereign og nordlys er daarlig sildeveir. (Beitstaden).
335. Er der rikt med enebær paa et sted, vil der bli meget sild der under land det samme aar. (Beitstaden).
336. Naar det er »blekk« paa sjøen (en fet stille flekk), er der sild derunder. (Beitstaden).
337. Naar det er »opfar« paa sjøen (smaa blemmer eller bobler), er der sild derunder. (Beitstaden).
338. Kvarterskiftnatten skal du sette garn, ti da er der sild at faa. (Beitstaden).
339. Natten til vaarfrudag (»vaartmessnatta«) bør sildgarn settes. (Beitstaden).
340. Sydlig vind paa blaasmessedagen (3. februar) bebuder et godt fiskeaar. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196).
341. Kommer nebsild (*Sygnathus*) eller andre usedvanlige fiske i stor mengde, bebuder det uaar og misvekst. (Søndmør).¹
Paa Gotland er de krusede skyer ved Olsok eller »St. OLES messe« et godt tegn for fiskeriet.²
342. Der pleier bli en kur (stans) paa fisket i løvfaldstiden. (Beitstaden).

¹ STRØM, Søndmørs. beskr. I, s. 490.

² L. DAAE, Norges helgener, s. 81. Kristiania, 1879.

343. Blir alt opspist av sild eller anden fisk, som er kokt til et maaltid, blir det mere at faa næste dag. (Beitstaden).
 344. At fiske nær en kirke er uheldig. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196).

I Sparbu trodde man imidlertid, at skulde man faa meget fisk, maatte man grave mark paa kirkegaarden.¹ Likeledes skulde kadavre av mennesker være et utmerket agn.²

I Fron (Gudbrandsdalen) ansaaes det som et godt middel at kaste kirkejord i vandet, hvor man skulde fiske.³

345. Vasker du alle fiskerester ut av baaten, mister du fiskelykken. (Beitstaden).

Ifølge den gjengse opfatning var renslighet ingen dyd under fisket. Det het saaledes:

346. Vasker du dig selv mens fisket staar paa, vasker du væk fiskelykken. (Beitstaden).

I Sparbu skulde heller ikke gulvene sopes, naar folk reiste paa sjøen, men der var dog den skik, at naar barna første gang var ute paa sjøen, skulde de vaske sig i sjø. (BRASET).

347. Tag ikke for pene klær paa under fisket, ti det er fillerne (»lærvann«), som fisker. (Beitstaden).

348. Sier nogen »lykke paa reisen« eller ønsker godt fiske, gaar det ikke bra. (Beitstaden).

349. »Tvi« skal du si og spytte til, naar du begynner og slutter setning av redskaperne. (Beitstaden).

350. Naar redskaperne har tilbøielighet til at flokes, tyder det paa fiskelykke. »Det flokes for fisk«, sier man. (Beitstaden).

351. Er din fiskeredskap forhekset (»bortgainna«), skal du koke den i lut eller sterk barklaug. (Beitstaden).

I dr. BANGS hekseformularer (nr. 325) heter det fra Sundalen: »Har et ondt øie skjemt ut ens fiskegarn, da skal man paa en eller anden maate faa presten til at se paa det. Hans øie fordriver det onde øie«.

352. Naar der er nogen paa sjøen, maa man ikke stikke en brand i vand, ti da kan der ske ulykker. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196).

353. Plystrer man og samtidig klør masten, fremkaldes vind. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 196.)

354. Man skal ikke telle fisken, før fisket er slut. (Norsk fiskeritid. 1892, s. 195).

¹ KARL BRASET, Øventyr og Sagn, s. 284.

² Se KARL BRASET, l. c., s. 284 og JOHAN BOIER., Gamle historier, s. 25.

³ Dr. A. CHR. BANG, Norske hekseformularer, nr. 328, s. 183.

355. I gamle dage benyttet fiskerne sig av bevergjel (*Castoreum*) for at fri sig mot sjøuhyrer.

PONTOPPIDAN fortæller¹, at de allerfleste fiskere forsømmer ikke at ta med sig bevergjel, naar de gaar noget længere fra land. De har denne opbevaret i et indelukke i bakskotten, og hvis de endda frygter, kaster de litt overbord, fordi de av erfaring vet, at sjøormen skyr herfor.

PEDER CLAUSSØN² mener dog, at sjøormen ikke skyr for bevergjel; hvilket derimot er tilfældet med enkelte hvaler.

356. PEDER CLAUSSØN³ fortæller ogsaa, at fiskerne kunde merke paa sine sælskinsklær, naar storm og uveir var i vente, ti da reiste haarene sig paa sælskinsklærne.

357. Lignende julemerker for fisket, som har været i bruk i Nordland og paa Søndmør, er nok heller ikke ukjendt i Trøndelagen. Saaledes omtaler BRASET eksperimentet med tinfatet om julekvelden.⁴ Og i den gamle Namdalens beskrivelse fra 1597 heter det, at »likesom veiret er i juledagene, saa skulde fisken (her skreien) komme tillands og staa enten dypt eller grundt. Er det østenveir, som her kaldes landveir, kommer fisken sent tillands og staa dypt i sjøen, fordi veiret holder den fra land, men er det havveir eller vestenveir, skål fisken komme tidlig og staa grundt«.⁵

Ja nu har jeg meddelt de merker, jeg hittil har kunnet faa. Aarsaksforbindelsen er i de fleste vanskelig at fatte, men i enkelte kan den muligens være tilstede. Man har i Skotland et merke, som lyder saa: »Meget sild, mange giftermaal«. Dette høres jo ogsaa litt besynderlig, men er nok et sikkert merke. Saaledes har der f. eks. ogsaa i 1912 været et rikt sildfiske og en mengde brylluper. Det er ikke umulig, at enkelte av de foran anførte merker skjuler en lignende kausal sammenheng.

Saa vil jeg tilslut referere nogen faa ordtak eller mundheld, som er knyttet til fiskeriet:

- a. Torsken og seien gaar samme veien. (Stod, Sparbu, etc.).
- b. Det er god baat baade unna og aat. (Nordland).

Legge baaten aat = legge den op i vinden.

- c. »Har han mundtat eller har han tat i paa rykk«, sa Foldveringen, som trak en død mand paa linen. (Nordland).

¹ Norges naturlige historie, II, s. 331.

² Saml. skrifter (utg. av dr. G. STORM), s. 75.

³ Saml. skr., s. 83.

⁴ Øventyr og Sagn, s. 282, 283.

⁵ Histor.-topogr. skr., utg. av dr. G. STORM, s. 174. Kristiania, 1895.

- d. »Der er altid kiv og trette i denne bua — kast linemændene ut«, sa den fulde mand, som kom ind i en rorbod, hvor der holdtes opbyggelse. (Nordland).
- e. Der gaar 7 seier i en ball og 7 baller i en Hittrakall. (Nordland),
- f. Stort bruk har stort sluk. (Nordland).
- g. Lykken var bedre end agnsilden. (Nordland).
- h. Den faar bør, som bier, og havn, som ror. (Nordland).

Hvis nogen vil gjøre mig den glæde at sende mig merker, maa jeg be om at faa dem i den form, de har faat i bygden, samt saavidt mulig i bygdens dialekt.
